ŠTVRŤROČNÍK • PRE • SLOVENSKÚ KULTÚR

QUARTERLY • FOR • SLOVAK • CULTURE

MOST

CANTICUM • NOVUM

1955

MOST

Štvrťročník pre slovenskú kultúru
A Quarterly for Slovak Culture

Vychodí štyri razy do roka	Rediguje **MIKULÁŠ ŠPRINC**	Predplatné: USA a Kanada $5.00 Ostatná cudzina $4.00

Vydavateľ: SPRÁVA KULTÚRNEHO FONDU PETRA P. JURČÁKA.
Predseda REV. JÁN J. LACH.

Adresa redakcie: MIKULÁŠ ŠPRINC, 2900 East Boulevard, Cleveland, Ohio, U. S. A.

Adresa administrácie: MOST, 2006 Schrage Avenue, Whiting, Indiana, U. S. A.

OBSAH

ThDr. T. J. Zúbek, O.F.M.: Komunistická škola na Slovensku — 145

Fero Zobor: Dozrievanie v bolesti — 154

Pavol Hrtus Jurina: Album — 155

Anton Murín: Básnik — 159

Ján Pavlo: Tak často — 160

Ľudo Bešeňovský: Úľava — 160

Dr. Štefan Náhalka: Nepoškvrnená v literatúre a v umení Slovenska — 161

B. Št. Buc: Zomrel P. Celestín Lepáček, O.F.M

POZNÁMKY (Túžba po pravde, alebo boj o čitateľa? Štúrovci pod červenou lupou. Hudba dnešného Slovenska) — 177

KNIHY (Biela kniha, Slovenské rehole v Amerike, Slovo Božie, Church and State in Czecho-Slovakia) — 182

Prebrať, odtlačiť celé články alebo básne z MOSTU možno len s povolením redakcie. Pri citovaní menších čiastok musí sa uviesť presne prameň.

ROČNÍK VOLUME II

MOST

ČÍSLO NUMBER 4

Komunistická škola na Slovensku

ThDr. T. J. ZÚBEK, O.F.M.

1. Slovenská škola v rokoch 1945-1948

Duch Slovenského štátu bol kresťanský. V tomto duchu niesli sa zákony a nariadenia Slovenskej republiky. Na kresťanský základ bola postavená výchova slovenskej mládeže v školách.

Na Slovensku jestvujú prakticky dve vierovyznania, katolícke a evanjelické. Za Slovenskej republiky boli ľudové školy dané do správy katolíckej alebo evanjelickej cirkvi. Národné školy prvého stupňa zostali iba v miešaných obciach, kde žiadne vierovyznanie nemalo toľko školopovinných detí, koľko zákon na otvorenie konfesionálnej školy vyžadoval. Finančne štát vydržoval všetky elementárne školy.

Školy druhého stupňa, meštianske a stredné, boli alebo štátne, alebo cirkevné. I cirkevné školy prakticky vydržoval štát.

Za povstania v auguste 1944 medzi prvé uznesenia revolučnej Slovenskej národnej rady v Banskej Bystrici patrilo nariadenie č. 5/1944 (Zbierka nariadení SNR) zo dňa 6. septembra 1944, ktorým sa všetky školy a internáty na Slovensku poštátňujú. Povstanie bolo čoskoro potlačené a nariadenia revolučnej Slovenskej národnej rady mali iba papierový význam. Avšak po skončení vojny boli rozhodnutia revolučnej Národnej rady potvrdené a nadobudli platnosť zákonov na území Slovenska. Slovenská národná rada v Bratislave potvrdila dňa 16. mája 1945 výnosom č. 34/1954 poštátnenie všetkých škôl a internátov. Budovy internátov boli poštátnené dekrétom č. 80/1945 zo dňa 25. júla 1945.

Dekréty SNR vzťahovali sa iba na Slovensko. V Čechách a na Morave zostali i v obnovenej Česko-slovenskej republike niektoré cirkevné školy, ľudové, meštianske i stredné. Náboženstvo sa vyučovalo v Česko-Slovensku po roku 1945 tak ako za prvej republiky, že totižto na ľudových a meštianskych školách bolo vyučovanie náboženstva povinné a na stredných školách relatívne, t. j. ak si rodičia nepriali vyučovanie náboženstva, žiak bol od vyučovania náboženstva oslobodený. Na školách odborných sa náboženstvo nevyučovalo.

V rokoch 1945—1948 zásluhou horlivých profesorov náboženstva a niektorých laických profesorov podarilo sa na mnohých stredných školách vytvoriť silné študentské skupiny Katolíckej akcie. Hoci povereníctvo školstva a osvety vzali komunisti do rúk hneď roku 1945, nepodarilo sa im v tomto období infiltrovať do slovenských škôl komunistického ducha.

Po komunistickom štátnom prevrate vo februári 1948 situácia na poli školskom sa priostruje na celom území Česko-Slovenska. Dňa 21. apríla 1948 bol odhlasovaný zákon č. 95/1948 Zb., ktorým sa poštátňujú všetky školy na území Česko-Slovenska. Podľa článku 4. odsek 2. tohože zákona vláda mohla zrobiť výnimku spod zákona, tojest mohla povoliť niektoré cirkevné školy. No vláda žiadnu výnimku nezrobila a postupne poštátňovala všetky cirkevné školy i v Čechách a na Morave. Všetky protesty biskupského zboru Česko-Slovenska boli bezvýsledné.

Zákon č. 95/1948 postihol Slovensko tak, že bolo poštátnených i tých málo materských škôl, ktoré boli v rukách rehoľných sestier; poštátnené boli i katolícke internáty, ktoré boli otvorené po roku 1945 pod titulom výchovy rehoľného aleba kňazského dorastu v Malackách, Trnave, Levoči, Rožňave a Nitre.

2. Prevýchova učiteľov

Medzi najdôležitejšie body komunistického programu patrí výchova mládeže v duchu marxizmu-leninizmu. Výchova školskej mládeže záleží v najvyššej miere na učiteľoch, ktorí sú v bezprostrednom styku so žiakmi. Na prevýchove učiteľov v duchu marx-leninskom si dali komunisti nanajvýš záležať.

Na zasadnutí Ústredného výboru komunistickej strany Česko-Slovenska dňa 17. septembra 1948 žiadal Rudolf Slánsky, v tom čase generálny tajomník strany, radikálnu čistku medzi profesormi i žiakmi, a to najmä na vysokých školách a vo vyšších triedach stredných škôl. Marxizmus-leninizmus podľa slov Slánskeho musí sa stať časťou všeobecného učebného plánu a všetky predmety musia byť podávané z tohto hľadiska.

Deviaty sjazd Komunistickej strany Česko-Slovenska, ktorý sa konal v Prahe v máji 1949, venuje veľa pozornosti školským otázkam. Minister školstva, vied a umení (tak bolo premenované roku 1948 Ministerstvo i Povereníctvo školstva a osvety), Dr. Zdeněk Nejedlý, na sjazde hovoril: "Jestvuje u nás ešte mnoho pozostatkov, dokonca starých feudálnych pozostatkov náboženskej výchovy... Musíme sa usilovať zradikalizovať všetko a vytvoriť nového človeka, človeka opravdu komunistického." Podobne hovorí minister informácií, Václav Kopecký: "Musíme sa zbaviť všetkého, čo je zastaralé, prekonané, všetkého, čo zostalo z ideologického zriadenia kapitalistického poriadku... Musíme vytvoriť novú svetovú pokrokovú ideológiu, založenú na dialektickom a historickom materializme, na marxizme a leninizme, na systéme náuk Marxa, Engelsa, Lenina a Stalina..."[1]

Od roku 1949 každý profesor a učiteľ musel prejsť komunistickými preškolovacími kurzami. Tieto kurzy odbavujú sa zvyčajne v krásnom prírodnom prostredí, v poštátnených hoteloch alebo turistických chatách. Na preškolovacom kurze je každý deň dopoludnia obsiahla prednáška, ktorá trvá 2—3 hodiny. Prednášateľom je komunistický odborník, obyčajne zamestnanec Povereníctva školstva. Popoludní je predebatovanie prednášky v užších pracovných krúžkoch, podvečer plenárna schôdzka, na ktorej jeden účastník kurzu má referát o obsahu prednášky; po referáte je diskusia o prednesenej téme. Vo voľnom čase, ktorého je pomerne málo, je povinné štúdium komunistickej literatúry súvisiacej s prednáškou, nacvičovanie komunistických piesní a podobne. Referát musí podať každý účastník kurzu. Účasť na diskusii sa boduje. Kurz sa končí písomnou skúškou. Niekedy na zakľúčenie kurzu je pohostenie, spojené so zábavným programom. Na kurzoch si všetci účastníci i vedúci povinne tykajú a titulujú sa súdruhmi. Technické vedenie kurzov je v rukách osvedčených komunistov. Účastníci kurzu utvoria si zo svojich radov samosprávu. Komunisti usilujú sa vytvoriť na preškolovacích kurzoch rodinné ovzdušie, aby tak ľahšie nachytali učiteľov pre svoje ciele. Na kurzoch sa klasifikujú nielen vedomosti, nadobudnuté na kurze, lež skôr celkový postoj učiteľa ku komunizmu.

Učitelia jednotlivých krajov alebo okresov sú veľmi často zvolávaní na rozličné snemovania, kde sú podobným spôsobom ovplyvňovaní v komunistickom duchu.

Za riaditeľov alebo školských inšpektorov môžu sa dostať iba osvedčení komunisti. Títo sú zodpovední za prevychovávanie učiteľov svojej oblasti vo vládnom duchu. Z hľadiska ideologického najdôležitejšiu úlohu má kádrový inšpektor, ktorý podáva o každom učiteľovi kádrové posudky, tojest hodnotí spoľahlivosť učiteľa spod komunistického zrného uhla.

So svojimi rozmanitými podpisovými akciami obracajú sa komunisti na prvom mieste na učiteľov. Od učiteľov žiadali podpis prihlášky do Komunistickej strany, do Sväzu československo-sovietskeho priateľstva, do "Katolíckej akcie" a podpísanie rozmanitých mierových rezolúcií, protestov a ohlasov. Učitelia musia podľa priania komunistov predchádzať dobrým príkladom lojálnosti a poslušnosti voči komunistickému režimu. A v tomto duchu musia vychovávať žiactvo.

3. Komunistická výchova žiactva

Komunistický výchovný plán kladie si za cieľ výchovu žiactva v marxleninskom duchu. Celý učebný systém musí slúžiť tomuto cieľu. Výchova ku komunistickému povedomiu žiaka je podľa komunistov ďaleko dôležitejšia než nedobúdanie znalostí.

Pri prijímaní na vyššie stredné školy a na vysoké školy má vplyv rodinné pozadie žiaka a triedna uvedomelosť. Deti robotníckeho pôvodu majú

prednosť pred deťmi úradníckymi alebo pred deťmi roľníkov, ktorých komunisti označili za dedinských boháčov-kulakov. Osvedčení komunisti z radov pracujúcej mládeže majú možnosť zrobiť deväťmesačný kurz namiesto štvorročného štúdia na vyššej strednej škole, a môžu byť prijatí na vysokú školu (univerzitu).

Podľa komunistickej učebnej osnovy musia sa vyučovať vo všetkých školách, od materských škôl až po univerzity, v duchu komunistickom. To sa musí diať vo všetkých predmetoch, no najmä vo vlastivede. Vo vyšších stredných školách a na vysokých školách bol zavedený osobitný predmet — spoločenské náuky, kde sa sústavne podáva marxizmus-leninizmus. Podľa komunistov je marxizmus-leninizmus vedou vied, preto sa štúdiu tohto predmetu musí venovať najvyššia pozornosť. Na univerzitách musí každý študent počas celého štúdia počúvať týždenne dve hodiny spoločenských náuk. Okrem toho sú z tohto predmetu týždenné semináre, kde sa prednášaná látka prediskutuje. Skúška zo spoločenských náuk je jedna z najprísnejších. Kto nevyznáva, aspoň ústami, marx-leninský svetonáhľad, či profesor, či študent, je vylúčený z univerzity.

V komunistickom výchovnom pláne má dôležitú úlohu i mimoškolská činnosť mládeže. Pre mládež do pätnástich rokov bola zriadená Pionierska organizácia a pre odrastlejších Československý sväz mládeže. Obidve tieto organizácie sú zriadené podľa ruského vzoru. Ak chce žiak dostať dobré vysvedčenie, musí byť činný v týchto organizáciách. Pod priamym komunistickým tlakom všetci univerzitní poslucháči "dobrovoľne" vstúpili do Československého sväzu mládeže. Horliví pracovníci Českslovenského sväzu mládeže okrem dobrej klasifikácie pri skúškach získajú aj iné výhody a vyznačenia. Môžu sa stať členmi maturitných komisií pri záverečných skúškach na stredných školách alebo preverovacích komisií, ktorými musia prejsť študenti pred prijatím na vysokú školu. Zástupcovia ČSM sú spolu s profesormi plnoprávni členovia takýchto komisií a majú právo dávať skúšaným študentom otázky.

Bližšie k štúdiu stojí činnosť študentov v záujmových krúžkoch. V týchto krúžkoch majú študenti prejaviť iniciatívu a snahu po prehĺbení vo svojom najobľúbenejšom predmete. Okrem toho sú študenti podnecovaní k dobrovoľným závázkom, a to najmä k študovaniu marx-leninskej literatúry.

Význačné miesto v komunistickej výchove majú i pracovné tábory mládeže. Disciplína v táboroch je polovojenská. Pri ranných i večerných nástupoch a pri prednáškach počas týchto pracovných brigád sú mládeži vštepované komunistické heslá a idey. Žiactvo vyšších stredných a vysokých škôl oboch pohlaví musí každé prázdniny odpracovať jeden mesiac v táboroch mládeže. V rokoch 1947—1949 postavili brigády mládeže tzv. "Trať mládeže", tojest železničnú koľaj dlhú asi 25 kilometrov z Dúbravy do Banskej Štiavnice. Od roku 1949 pracovali brigády mládeže na tzv. "Priehrade mládeže", t. j. na hatiach a hydrocentrálach v považskom úseku medzi Pú-

chovom a Novým Mestom nad Váhom. Potom na "Trati družby", t. j. na zdvojkoľajnení železnice medzi Vrútkami a Košicami. Najnovšie mládež pracuje na stavebných projektoch v okolí Revúce a Ľubeníka.

Vojenský duch je vštepovaný vysokoškolským študentom teoreticky i prakticky pri tzv. brannej výchove a vojenskej príprave, ktoré patria do učebnej osnovy vysokoškolského štúdia.

Okrem toho študenti, najmä vysokoškolskí, musia "dobrovoľne" odpracovať po nedeliach istý počet hodín v miestnych pracovných brigádach, ak chcú byť pripustení k skúškam. Všetka mimoškolská činnosť študentov je sledovaná a má vplyv na celkové klasifikovanie.

Dôležitú úlohu pri klasifikovaní študenta má i tzv. kádrový posudok. Celé študentstvo je rozdelené na 10—12-členné skupiny. Horlivý pracovník Čsl. sväzu mládeže je poverený dozorom nad takouto skupinou a podáva posudky z hľadiska komunistickej ideológie o jednotlivých študentoch svojej skupiny na vysokoškolské oddelenie ČSM.

Iba študenti, ktorí obstoja vo všetkých týchto skúškach a preverovaniach, môžu pokračovať s úspechom vo vysokoškolskom štúdiu. Tzv. reakcionárski študenti boli z vysokých škôl vylúčení a preložení do zamestnania v úradoch alebo vo výrobe. V školskom roku 1949/1950 bolo vylúčené asi 40% študentov zo slovenských vysokých škôl. Boli to poväčšine katolícki študenti, ktorí sa nemienili poddať komunistickému tlaku. Študenti boli vylúčení zväčša pod titulom slabého prospechu, no skutočnou príčinou vylúčenia bol vo väčšine prípadov záporný postoj týchto študentov ku komunizmu.

4. Ďalšie komunistické opatrenia na poli výchovy

Výsledok všetkých týchto opatrení nebol taký, aký komunisti očakávali. Na sjazde Komunistickej strany Slovenska v máji 1950 v Bratislave dostal povereník školstva Ladislav Novomeský verejné pokarhanie, že neprevádzal dosť rezolútne komunistickú školskú politiku na Slovensku a že vo svojom rezorte zamestnával pod zámienkou nepostrádateľnosti veľa reakčných živlov, ktoré hamovali upevňovanie marxizmu-leninizmu v školách. Novomeský podľa komunistického receptu verejne oľutoval svoje omyly, ale i tak bol zosadený z úradu povereníka. Počiatkom roku 1951 bol uväznený a v apríli 1954 odsúdený pre nacionálne-buržujské úchylkárstvo na 10 rokov väzenia.

Po Novomeskom bol vymenovaný za povereníka školstva, vied a umenia profesor Ernest Sýkora, predseda Československého sväzu mládeže, ktorý sa usiloval rýchlo dohoniť, čo jeho predchodca údajne zanedbal.[2]

Za povereníka Sýkoru usmerňovanie učiteľov značne zosilnelo. Učitelia dostali zvýšené platy, ale zároveň boli na nich kladené zvýšené požiadavky. Nie je vraj dosť, keď učiteľ odučí 24—30 hodín týždenne. Učiteľ musí sa zapojiť naplno do budovateľského úsilia ľudovodemkratického režimu. Musí okrem školy pracovať alebo v osvetovo-kultúrnej činnosti Komunistickej

strany, v Československom sväze mládeže, alebo v Jednotnom roľníckom družstve.

Na niektorých školách zaviedli tykanie učiteľom zo strany žiakov a oslovovanie "súdruh učiteľ". Zástupci žiackych samospráv, ktoré boli zavedené vo všetkých stredných školách, mali účasť a slovo pri klasifikačných konferenciách. Ale tieto opatrenia pôsobili mocne na úpadok školskej disciplíny, a preto bolo od nich upustené.

Sýkorov režim prináša i ďalšie priame zásahy proti náboženstvu v školách. Kríže, ktoré po roku 1948 mohli ešte visieť na bočnej alebo zadnej stene učební, museli byť z tried odstránené. Taktiež modlitba, ktorou sa začínalo a končilo vyučovanie, bola zakázaná. Miesto modlitby boli nariadené komunistické piesne pri započatí i pri zakľúčení vyučovania. Ako protest proti týmto opatreniam katolícki rodičia na niektorých miestach nepustili deti do školy. Komunisti sa v takom prípade načas stiahli, nechali všetko po starom; no pri vhodnej príležitosti zatvorili organizátorov takejto "sabotáže" a vymenili učiteľov na škole.

Podľa zákona č. 95/1948 bolo vyučovanie náboženstva na ľudových a stredných školách relatívne povinné, tojest záležalo od vôli rodičov. Od roku 1951/1952 začali riaditelia škôl, na rozkaz zhora, robiť silný nátlak na žiakov i rodičov, aby upustili od vyučovania náboženstva. Predtým, keď rodič nechcel, aby jeho dieťa chodilo na vyučovanie náboženstva, musel podať písomné upovedomenie na riaditeľstve ústavu. Za Sýkorovho režimu ak rodičia chceli, aby ich dieťa malo vyučovanie náboženstva, musel o to otec písomne žiadať a so žiadosťou osobne sa dostaviť pred riaditeľa školy. Riaditeľ sa usiloval odhovoriť otca od žiadania náboženského vyučovania, často s hrozbou neblahých následkov, ktoré jeho žiadosť mu môže priniesť.

Vyučovanie náboženstva bolo zastrčené na posledné miesto v učebnej osnove a postavené mimo rozvrhu výučby.

Diplomovaní profesori náboženstva, ktorí nezriedka veľmi účinne paralyzovali neblahý vplyv ateistických spoločenských náuk, boli postupne vykázaní z gymnázií. Na ich miesto prišli "vlastenecí" kňazi, ku ktorým katolíci nemali dôveru. I táto okolnosť mala rodičov odradiť od žiadania výučby náboženstva. Ale katolícki rodičia nedali sa odradiť týmito opatreniami a žiadali o vyučovanie náboženstva.

Uväznením mnohých kňazov a internovaním všetkých rehoľníkov a rehoľníc nastal veľký niedostatok katechétov pre ľudové školy. Od roku 1951 začali biskupské úrady, usmernené komunistickým režimom, organizovať trojmesačné kurzy pre laických katechétov. Kurzy sa odbavovali pod štátnym dozorom a viedli ich zväčša "vlastenecí" kňazi na čele so známym komunistickým kolaborantom z kňazských radov, Jozefom Strakom. Cez všetku propagandu, ktorú týmto kurzom dávali usmernené biskupské kancelárie a "Katolícke noviny", našlo sa na Slovensku veľmi málo katolíckych laikov, ktorí by cítili povolanie vyučovať náboženstvo podľa komunistického receptu a pod komunistickým dozorom.

V duchu novej školskej politiky boli vydané nové učebnice pre všetky stupne. Ani v učebniciach náboženstva nesmelo sa nachádzať nič, čo by bolo v rozpore s komunistickým svetonáhľadom. V takom duchu bol zostavený katechizmus českého "vlasteneckého" kňaza Jána Máru; Márov katechizmus bol preložený i do slovenčiny.

Školské knižnice boli podrobené opätovným čistkám a napokon boli z nich vylúčené všetky knihy katolíckych nakladateľstiev staršieho dáta.

5. Školský zákon č. 31/1953

Komunuistické snahy v satelitných štátoch smerujú k tomu, aby sa život v týchto krajinách úplne pripodobnil k ruskému spôsobu života. To sa vzťahuje i na výchovu žiactva v školách.

Dňa 21. apríla 1953 bol odhlasovaný zákon č. 95/1953 Zb., ktorým organizácia škôl Česko-Slovenska je postavená na nový základ. Podľa sovietskeho vzoru bol zavedený jednotný typ materskej školy a jedenásťročnej školy všeobecne vzdelávacej.

Materské školy majú dávať deťom od troch do šiestich rokov "predškolskú starostlivosť a zdravotnú a sociálnu ochranu". Materské školy sú určené predovšetkým pre deti zamestnaných rodičov. Dochádzka do materskej školy je nepovinná (§ 2).

Škola všeobecne vzdelávacia je povinná pre deti od šiesteho do štrnásteho roku. Povinné všeobecné vzdelávanie poskytuje sa v osem ročníkoch jedenásťročnej strednej školy (§ 3). Škola všeobecného vzdelania je prípravou alebo pre ďalšie štúdium, alebo pre praktické povolanie. Tri posledné ročníky jedenásťročnej školy sú prípravou na vysokoškolské štúdium. Sú to výberové ročníky, tojest iba žiaci vybraní komunistami môžu sa zapísať do týchto ročníkov.[3] Prvý postupný ročník všeobecnovzdelávacej školy sa menuje ročník prípravný. Jeho úlohou je pripraviť deti na sústavné školské vzdelávanie (§ 4).

Iný typ školy je škola odborná, ktorá má pripraviť žiactvo pre hospodárstvo, štátnu správu alebo osvetovú prácu. I tieto školy sú výberové. Osobitný druh odborných škôl sú učilištia štátnych pracovných záloh.[4] Tieto majú vychovávať žiakov za odborne kvalifikovaných remeselníkov. Žiaci, ktorí skončili povinnú školskú dochádzku a neboli prijatí do výberových ročníkov jedenásťročnej školy alebo do výberovej odbornej školy, a ani neboli zaradení do učilíšť štátnych pracovných záloh, sú prideľovaní na pracoviská, kde sa im má poskytnúť "podľa potreby ďalšie vzdelanie" (§ 5).

Druhá časť zákona hovorí o školách pre vzdelávanie učiteľov.

Sú to pedagogické školy pre vzdelávanie učiteliek materských škôl, ktoré sú trojročné a prijímajú sa do nich absolventky osemročnej strednej školy alebo ôsmeho postupného ročníka jedenásťročnej strednej školy. Absolventky pedagogickej školy pred započatím samostatného vyučovania konajú jednoročnú riadnu prax na niektorej materskej škole (§ 7).[5]

Pre vzdelávanie učiteľov 1.—5. ročníka strednej školy boli zriadené **pedagogické školy pre učiteľov národných škôl**. Tieto školy sú štvorročné a prijímajú sa do nich absolventi osemročnej strednej školy alebo ôsmeho postupného ročníka jedenásťročnej strednej školy (§ 8).[6]

Pre vzdelanie učiteľov 6.—8. postupného ročníka strednej školy sú dvojročné vyššie pedagogické školy, do ktorých sa prijímajú absolventi jedenásťročných škôl, prípadne pedagogických škôl a výberových odborných škôl (§ 9).[7]

Učitelia 9.—11. postupného ročníka jedenásťročnej strednej školy a učitelia pedagogických a odborných škôl sa vzdelávajú na vysokých školách pedagogických. Do týchto škôl sa prijímajú absolventi jedenásťročnej strednej školy, prípadne pedagogických a výberových odborných škôl. Štúdium na vysokej škole pedagogickej trvá najmenej štyri roky (§ 10).[8]

Nová školská sústava vstúpila v platnosť zčasti v školskom roku 1953—1954 a úplne v školskom roku 1954/1955. V školskom roku 1954/1955 boli do všetkých škôl zavedené nové učebnice v duchu nového školského systému.

Na uvedenie nového školského zákona do praxe vydalo Ministerstvo a na Slovensku Povereníctvo školstva osobitné prevádzacie nariadenia.[9] Podľa týchto nariadení, aby sa škola v Česko-Slovensku pripodobnila čo najviacej sovietskemu vzoru, kladie sa mimoriadny dôraz na ideologickú výchovu žiactva a na technické vzdelanie. Taktiež vyučovaniu materinského jazyka a literatúry, ako i vyučovaniu ruštiny venuje sa zvýšená pozornosť. V školách všeobecnovzdelávacích a vo výberových odborných školách podľa nového zákona nevyučuje sa vôbec latinčina, gréčtina alebo náboženstvo. V novej školskej sústave niet ani zmienky o vyučovaní náboženstva. Náboženstvo zo škôl bolo úplne vylúčené.

Povereník školstva a osvety Ernest Sýkora tak opisuje poslanie školy v duchu nového zákona: Škola "sa musí stať mohutným nástrojom socialistického, komunistického pretvárania spoločnosti a rýchlo sa zbaviť i posledných nánosov, ktoré v nej ostali ešte z buržoáznej školy. Socializmus znamená radikálnu roztržku so všetkými starými pomerami a ideami. Výrazom toho musí byť práve výchova v našej škole, prejavujúca sa v neústupnosti od zásad marxizmu-leninizmu a v nezmieriteľnsti proti všetkým buržoáznym prežitkom, najmä poverám a tmárstvu... Naša škola musí byť hlboko politická."[10]

V tom istom článku obracia sa Sýkora na učiteľov slovami: "Budovať školu v úplnom súlade s potrebami socialistickej výstavby vyžaduje učiteľa kvalitatívne stojaceho na vyššom stupni, učiteľa, ktorý bude vyučovať nekompromisne v duchu dialekticko-materialistického svetonázoru, ktorý bude stáť nekompromisne na stanovisku marxisticko-leninskej pedagogiky. Škola budovaná podľa sovietskeho vzoru nestrpí už učiteľa, ktorý azda ešte pochlebuje buržoáznej západnej kultúre a ktorého výchovná prax je presiaknutá objektivizmom, apolitickosťou a bezideovosťou."[11]

To je duch novej školskej sústavy v komunistickom Česko-Slovensku. V takej sústave náboženstvo nemá miesta na žiadnom stupni, v žiadnej podobe.

Kňazi usilujú sa vyučovať náboženstvo dietky v kostoloch po službách Božích. Je to však zaiste iba otázka času, kým i táto posledná možnosť nebude Cirkvi odňatá.

---

1) Cavalli, F. S. J., Governo Communista e Chiesa Cattolica in Cecoslovacchia. Roma 1950, str. 83.

2) V komunistickom Česko-Slovensku bola sústava ministerstiev a slovenských povereníctiev viac ráz menená. Dňa 31. januára 1953 bolo Ministerstvo školstva, vied a umení rozdelené na Ministerstvo školstva a osvety a na Ministerstvo vysokých škôl. Pri tejto zmene Ernest Sýkora stal sa ministrom školstva a osvety. Na Slovensku Povereníctvo školstva, vied a umení dostalo meno Povereníctvo školstva a osvety. Povereníkomk školstva a osvety stal sa Andrej Klokoč.

Dňa 11. septembra 1953 prišla nová zmena v organizácii ministerstiev a povereníctiev. Ministerstvo školstva a osvety bolo opäť spojené s Ministerstvom vysokých škôl pod menom Ministerstvo školstva. Osvetu prevzalo novozriadené Ministerstvo osvety. Na Slovensku Povereníctvo školstva a osvety dostalo názov Povereníctvo školstva a na jeho čelo bol postavený opäť Ernest Sýkora.

3) V komunistickom režime niet slobody pri voľbe školského vzdelania alebo povolania. Podľa vládneho nariadenia č. 20/1952 Zb. zo dňa 6. mája 1952 absolventi vysokých a odborných škôl môžu byť umiestení na tri roky v podnikoch, úradoch a obchodoch, ktoré sú im pridelené na základe štátneho hospodárskeho plánu. Vyššie školské vzdelanie je dopriate iba žiakom komunistického presvedčenia, nie tzv. reakcionárom.

4) Štátne pracovné zálohy boli zavedené zákonom zo dňa 19. decembra 1951 a boli zreorganizované v lete 1952. Štátne pracovné zálohy majú zaistiť dostatočný počet robotníkov pre každý druh práce, najmä pre baníctvo, ťažký priemysel, drevársky priemysel a železnice, kde sa pociťoval najväčší nedostatok pracovných síl.

5) V školskom roku 1953/1954 boli na Slovensku pedagogické školy pre vzdelávanie učiteliek materských škôl v Modre, Nitre, Tisovci, Žiline, Spišskej Novej Vsi a Prešove s vyučovacou rečou slovenskou, v Komárne s vyučovacou rečou maďarskou a v Prešove s vyučovacou rečou ukrajinskou.

6) Pedagogické školy pre vzdelávanie učiteľov národných škôl sú na Slovensku v Bratislave, Trenčíne, Trnave, Skalici, Leviciach, Nitre, Zlatých Moravciach. Banskej Bystrici, Lučenci, Krupine, Turčianskych Tepliciach, Tvrdošíne,o Košiciach, Žiline, Kežmarku a Prešove s vyučovacou rečou slovenskou, v Bratislave a Rožňave s vyučovacou rečou maďarskou a v Prešove s vyučovacou rečou ukrajinskou.

7) Vyššie školy pedagogické sú na Slovensku v Bratislave, Prešove a Banskej Bystrici.

8) Vysoká škola pedagogická je umiestená v Bratislave. Má fakultu spoločenských náuk, prírodných vied a filológie. Filologická fakulta je umiestená v Prešove. Porovnaj Jednotná škola, 1953, str. 454-455.

9) Nar. Povereníctva školstva a osvety č. 70.228/1953—1/2 zo dňa 17. augusta 1953.

10) Ernest Sýkora: "Nový školský zákon — základ socialistickej školy". Jednotná škola, 1953, str. 297.

11) Ibidem, str. 299-300.

DOZRIEVANIE V BOLESTI

Prečo si prišiel, keď uplynul už čas
a ako slza padol v hĺbky nenávistné?
Už prešiel, ako vie len on: Isto a určite
a prítomnosť sa minulosťou stala. Čas kráčal v nás.

Všetko už bolo, viac už neni,
je nová prítomnosť, sú nové okamžiky.
Minulá chvíľa bola celkom plná a až po okraj,
aj krása bola, slzy, úsmevy v zvíchrenej zemi.

Ty si tam nebol, v strede života,
v hrmení pulzu, keď stavali sme svet
a chýbal si nám, chýbali tvoje ruky a mozog a srdce,
a najmä srdce. Išiel si vedľa nás a v cudzom sa motal.

Vtedy to bolelo, no čas lieči
a ty si predsa náš: Spoločná je tu krv a zem a slovo.
A vrátil si sa, slzou sa leskla tvár.
Zdravím ťa za rodnú hrudu v najsladšej reči.

Tak už si tu, pod jednou strechou chceme žiť,
bijú nám mladé srdcia v tejto kataklizme
a vzdychá čas a chvie sa človek, kým to neutíchne.
My poďme spolu do prvých radov život nasadiť!

Prítomnosť chytiť ako svoju milú
a hlboko a mocne vnoriť sa jej do očí.
A do jej žíl a do duše vykričať svoju bolesť.
A buďme spolu ako veľká hora! Znásobme svoju silu!

Sú nové okamžiky, je nová prítomnosť,
škoda by bolo zmrhať chvíľu, čo v nenávratno mieri.
Budúcnosť bude veľká a jasná ako obloha.
A my? My už rastieme, ku svetlu klenie sa most!

Fero Zobor

Album

PAVOL HRTUS JURINA

Na tejto fotografii sme, keď u nás horelo

Neveríme vlastným očiam, že by sa bol náš peniaz tak do nepoznania pretavil. Vložili nám ho do kúpeľa, má to byť obolos, ktorým zaplatíme Cháronovi za prevoz. Opatrovali sme si ho úzkostlivo. Zašili sme si ho do košele, aby sme ho cítili priamo na tele. Zo spánku sme sa budili, či nám zlodejská ruka po ňom nesiaha. Koľko ráz sme boli v pokúšení, len-len že sme oň neprišli. Povedali nám, že vyberajú na pohorelcov, ktorí prišli o všetko. Skoro sme sa zmilovali a hodili ten peniaz ako príspevok. Dobre, že ho ruka zadržala. Nedáme ho nedbanlivcom, ktorí vyhoreli vlastnou vinou a vyhoria i v novom dome, ak si ho postavia, lebo sa nenaučia, že s ohňom si neslobodno zahrávať. Na cestách, ktorými sme prechádzali, sedávalo viacej žobrákov, ako bolo míľnikov, a vystierali ruky, prosiac o milodar. Skoro sa nám ich uľútilo, skoro sme im dali peniaz, jediný, čo sme mali pri sebe. Dobre, že sme sa ešte spamätali a nepodporili lotrov, ktorí sa sami zmrzačili.

Chránili sme si ho a predsa nám padol do ohňa. Za to už nemôžeme. Držali nám ruku nad plameňom, pekelníci, nuž nevydržali sme, dlaň sa nám roztvorila a peniaz vypadol.

Keby sa v ohni nebol aspoň tak do nepoznania pretavil! Plamene nám vysušili ústa a jazyk máme smädom stiahnutý. Hádam niet inej rady, musíme zaň niekde kúpiť krčah vody, aby sme nezahynuli od smädu. A či vodnár nepokrúti iba hlavou a nevysmeje sa nám, že chceme platiť takým ledačím? Hádam i žobrák, ktorému by sme ho chceli dať ako milodar, hodil by nám ho do hlavy.

Keď sme hrali gombíčky

Ak už ani teraz netrafím na čiaru, kamaráti, neviem, či nebude múdre zaškrípať zubami.

Ale hrajte!

Viem, stretli ste handrára, v batohu ste sa mu prehŕňali, plechové gombíčky ste poodrezávali z kepeňov, ktorými prikrývali uslintané teľce s pokrívenými nohami. Zo zasmradených kabátov, v ktorých sa váľal žobrák v priekope, zo splesnivelých franforcov, ktorými zakrývali pred mrazom okná na svinských chlievkoch, z tých ste gombíčky poodrezávali a so mnou ste sa do hry pustili.

Ale hrajte! Hádžte prví, ja potom za vami.

Keby tak naši vedeli, odkiaľ mám gombíčky, o ktorých verím, že aspoň teraz padnú na čiaru!

Nemal som nikdy šťastia, chýba mi trefná ruka, a či čo. Vy dobre viete, kamaráti, o koľko ste ma obhrali. Za pánajána nie a nie trafiť na čiaru! No dúfam, že mi šťastie bude žičiť aspoň tento raz.

Pozrite, niet na mne jediného gombíčka, všetky som už poodrezával, veď nemôžem predsa od hry odbehnúť.

Bože môj, ale čo si na nedeľu oblečiem?

Hrajte, ešte mám! Aby ste vedeli, poodrezával som ich zo sviatočného kabáta, z najlepšieho, čo mám, preto sú také krásne.

Keby tak ale naši doma vedeli...

Keď sme sa strojili na odpust

Hovoríte: Tri rífy plátna na košieľku do hrobu.

Nie, medovník s kolopisom šťastia, ten si kúpime na hodoch, čo padnú na nedeľu po Dušičkách.

Bože, je toho, čo by sa chcelo kúpiť za peniažtek, ktorý nám dajú do daru! Keby ich bolo za mericu, i vtedy by sa minuli. Chuť nám ide na kadečo. Veruže by sme zaslúžili ústa si osladiť, veď gazdiná nás pastierikov celý rok iba kapustnicou napájala. Preto som povedal, že si kúpime medovníček za peniaz, čo sme si vyslúžili, veď sme celé leto pásli obstojne.

— Tri rífy plátna na košieľku do hrobu!

Neviem si rady. Peniažtek iba jeden, a toľko všeličoho by sa kúpiť pýtalo!

Chcete ma prekričať, veď iného od vás nepočuť, iba o tých troch rífoch plátna.

Hnevali nás stáda, keď sa rozutekali a bolo si treba za nimi po kameňoch palce otĺkať. Hneváte ma i vy takým sprostým nápadom. Mne by sa iných vecí chcelo. Oči by som si mal nechať na jarmoku, ani neviem, pod ktorú búdu najprv nakuknúť. I píšťaľku by bolo treba, aby som mohol na nej veselú nótu vylúdiť.

Tri rífy plátna, toho by bolo treba, chlapče, ak sa na ten jarmok vôbec dostaneš. Môže sa stať, že jarmočníkom zatiaľ búdy rozkradnú, alebo prídu víchre a rozmetú ich čertviekam. A potom nezabúdaj, chlapče, že peniaze ešte v ruke nežmolíš. Ešte ho začnú iba raziť a do Dušičiek ďaleko. Peniaz sa, brat môj, v ohni razí. Čo, ak si spália prsty tí, čo tavia kov a od roboty odbehnú? Škoda si teda už teraz robiť chuť na medovník s kolopisom šťastia. Škoda si strojiť prsty, že budú preberať na dieročkách píšťaľky.

— No, ak sa predsa dočkáme, čo teda za ten peniaz kúpiť?

— Tri rífy plátna na košieľku do hrobu.

Keď boli povodne

Bola to hlúposť, brat môj, sotiť anjela strážcu do vody.

Tak sa mi vidí, že znovu prídu povodne a bude treba niekoho, čo by strážil prah nášho domu, aby nás prúdy nezaliali.

Niet v nás ani trochu vďačnosti. Veď či nás povodne neobišli? Kal sa nelial naším prahom a múľom sa nám nezanieslo podstenie. Anjel, čo krvou označoval dveraje, naším so vyhol, lebo sme mali strážcu na prahu. A za odmenu sotil si ho do vody!

Údolia už vyschli a vody opadli. Olivová ratolesť v zobáčku holubice povieva jarným vánkom a pohroma je zažehnaná.

Jedna zažehnaná, druhá sa na nás valí. Povodeň nás obišla, lebo nám anjel strážil prah, no na jedno sme celkom zabudli. Vymodlievali sme chvíľu, kedy sa obloha rozjasní a nebom švihne slnečný lúč. No zabudli sme, že na streche nám ležia dávne snehy. Nebolo slnka, nemali sa čím roztopiť.

Hej, prah bol bezpečný, no bolo našou úlohou strážiť si strechu a počítať i s tým, že vymodlený lúč roztopí snehy na streche a cez polámané šindle bude nám tiecť na povalu i do izby.

Ach, koľké záplavy! Od steny k stene, povyše kolená! Bolo to našou chybou, brat môj, to si priznal. Anjel nám svedomito strážil prah, nebolo jeho vinou, že sa nám do bývania vody navalilo a že nám zmokol proviant.

A predsa si ho sotil do vody! Aká to, brat môj, nevďaka!

Keď sme sa sťahovali

Hovoríte, pán doktor, že ide o moje nervy, preto bude lepšie, keď si nájdem iné bývanie. Urobím, ako radíte. No pred odchodom chcel by som vás poprosiť, vypočujte ma, aby ste mali presný obraz o veci.

Priznávam, že to psisko naozaj mi ide na nervy. Noc čo noc zavýja pod oblokom, cerí zubiská a besná slina sa mu valí z papule. Sotva sa nájde niekto, kto by mu ju vedel rozbiť.

Poslúchnem vašu radu, odídem. Je mi ľúto za všetkým: za prahom, na ktorom som sa tešil zajtrajškom, za výhľadom na mesiac v úplnku i za radosťou z pohody. Slová mi idú ťažko cez hrdlo, no o jedno by som vás chcel poprosiť: neverte ľudským klebetám. Povedia, že som sa bál zavýjania, lebo sa mi dralo do duše a do nečistého svedomia. Neverte. Srdce, čo sa vie tešiť z úplnku, nemôže byť krvou zfŕkané.

Nuž keď niet nikoho, kto by rozbil besnou slinou zapenenú papuľu, radšej odídem. Tak sa mi vidí, že sa psisko jednej noci rozbehne a pokúše tam nejedného dokola. Dobre, že ma tam tej noci nebude.

Keď sme čakali na povoz

Čudujem sa, prečo neobjednala Sibylla väčší povoz a prečo rozhodla, že vozová plachta nám musí vystačiť. Málo sa nás pod ňu pomestí.

Počuť už dunenie, kolesá rachotia a pohonič pokrikuje.

Prosím vás, ľudiaž majte rozum, netlačte sa, ešte neprichádza naše vozidlo.

Zdá sa, je na čase, aby tu už bolo. Podľa rachotu kolies a podľa chrapľavého hlasu pohoničovho poznávame, že sa to ženie pekelník na ohnivej peci.

Ako mu vyhnúť z cesty a kam sa ukryť, aby nás nepridlávil?

Prosím vás, ľudia, majte rozum a netlačte sa jeden za druhým! I tak to nemá zmyslu, veď ešte nevidieť, že by sa blížil povoz, čo na našu záchranu objednala Sibylla. Keď nám ho sľúbila, iste sa ho dočkáme, aby sme mali na čom do istoty odcválať.

No jedno by si bolo treba uvážiť: Je nás tu mnoho, kamaráti, a povoz, čo je našou nádejou, nebude veľký, pod jeho plachtu sa nás mnoho nevmestí. Mnohým znás sa na ňom miesta neujde. Smierme sa s danosťou, že pekelník, čo sa doženie na ohnivej peci, nejedného z nás zadlávi.

Šťastlivú cestu, bratia, čo sa vám ušlo miesta pod plachtou!

Keď bola u nás búrka

Povedali mu:

— Chlapče, tej noci sa domov nedostaneš. Je tak hrozne tma, nevidieť na krok. Lejak neprestáva, bleskom niet konca-kraja. Veruže by to bola hlúposť púšťať sa v takom nečase, veď máš ešte dlhú cestu pred sebou. Koňa si vypriahni, pritúlime ti ho do maštale. I tebe ustelieme, prespíš do rána.

— Budú ma čakať z furmanky, naši by ani zaspať nemohli, keby ma nebolo. Utrápili by sa čakaním. Musím ísť. Dobrú noc.

Brehmi sa lejú prúdy, čľapocú a náhlia sa do dolín. Sú tak veľmi kalné. Vidieť ich, keď šibne blesk. Keby ešte jeden! Nie preto, aby bolo možné pozorovať, aké sú kalné, ale preto, lebo pri každom zablýskaní vidieť, kam sa kladie premočená bagança.

— Pane Bože, zasvieť ešte raz!

Furmanský hlas zapadá nesúrodo do hromobitia a do hukotu prúdov.

Možnože práve tento blesk zletí komínom a spáli na uhoľ tých, čo sľubovali, že pritúlia na noc premočeného furmana, ktorý teraz neprestáva vzývať o trošku svetla na cestu.

— Pane Bože, zasvieť ešte raz!

Plamienok hromničky sa trasie a ruky sa dvíhajú v prosbe, aby bičovanie hrôzou prestalo. Veď blesky šibnú do chalúp a všetkých nás tu pobijú.

Ktože má teda pravdu, čiu prosbu vyslyšať?

Keď nebude blesku, nepadnú domy popolom.

Keď nebude blesku, furman sa domov v tme nedostane.

Keď sme boli na mýtnici

Ktosi už po tretie na dvere nám búcha, mýtnici.

Tvárme sa, že nie sme doma. Ten vonku nech sa podaromne dobíja. Zhasnite svetlá, skloňte si hlavy medzi dlane a čujte, čo by som vám chcel v tejto chvíli povedať. Pritímil som hlas, no chcel by som, aby sa vám vpíjal do duší.

Od múdrych panien, čo mali celé svoje bohatstvo ukryté v plameni rozžiarených kahancov, pýtali sme úžernícke mýtne, keď prechádzali na našu stranu po moste, čo strážime. Tam stáli a rukami len zalamovali, akí sme úbohí, keď ich chceme vpustiť iba za tak drahý peniaz. Mýtnici, bolo v nás ozaj mnoho hlúposti. Veď by sa nám boli zišli ich zapálené kahance. Bolo tak veľmi tma, keď sa prehnali divé svine; nezbadali sme, ako prebehli po moste a narobili oštary. Môžeme sa hanbiť, podliaci a bedári! Nádvorie mýtnice je rozrýpané, zruby rozhlodané a predsieň svinstvom zasmradená.

Ten vonku tri razy zaklopal, a predsa nikto z nás sa neodvážil otvoriť. Viete, že prichádza k nám vzácny hosť. Po vznešenom kroku sme ho poznali. Mýtnica razí divočinou a prah je rozrýpaný sviňami. Bolo by nedôstojné, aby ho taký vzácny hosť prekročil. Nuž klope nadarmo. Hlavy sme v hanbe zvesili a sedíme tu takto v tme, my podliaci a bedári.

BÁSNIK

Je synom voľných túh
v lietaní nad svetom,
objíma šíry kruh:
je poetom.

Previdí do bolestí.
O, srdce, radosť roznos,
nech vyspevujú hviezdy
a nech spí sladko kozmos!

Anton Murín

TAK ČASTO

Tak často zrak môj blúdil v kvetoch
a hľadal na nich siluetu
toho, čo je mi v svete drahé,
aby mi zažiarilo v métu.

Často som padal v blúdenia,
v zapadlé naše časy,
keď pri okne sme počúvali
svetlo a dážď a nežné hlasy.

A potom spolu za súmraku
čarili sme si staré báje:
zakliaty ožil v každom kriaku,
víl boli plné tiché háje.

Ján Pavlo

ÚĽAVA

Po sparných dňoch a únave
večerom prišiel dáždik svieži,
ako keď srdce boľavé
po vonných lúkach beží.
Tak moja myseľ skyprela
v čudesnom takte tejto vravy,
do mäkkých snov sa oprela
a duch môj ako vánok hravý
prelieta ponad obzory
ku tichu, ktoré krásou bolí,
tam kdesi domov, za hory,
skláňa sa k čelu rodných polí.

Spievaj len dáždik voňavý
večernou piesňou utíšenia.
Si hudbou mojej oslavy
a dušou bolestného chvenia
v hĺbke úžasu týchto dní,
v ktorých tu zháram bez pomoci.
Na všetko kruté zabudni,
stýraná duša tejto noci,
a ži len snom a vidinám,
v ktorých sa všetko ťažké tratí...
S krásou na duši usínam.

Ľudo Bešeňovský

Nepoškvrnená v literatúre a v umení Slovenska

DR. ŠTEFAN NÁHALKA

Slovensko, ktoré vo svojej dnešnej rozlohe vypĺňa južný oblúk Karpát po stredný tok Dunaja a po rieku Ipeľ a rozprestiera sa na severozápadné povodie rieky Tisy, je oddávna domovom živej a hlbokej úcty voči Panne Márii. Slováci najviac uctievali Pannu Máriu pod titulom "Matka Sedembolestná, Patrónka Slovenska". Dávnu úctu Sedembolestnej Matky a titul národnej patrónky potvrdila aj Svätá Stolica.[1] Touto úctou dávajú Slováci celým svojim dejinám, v ktorých bolo veľa utrpenia, mariánsky zmysel.

Od detí sa žiada, aby videli všetky prednosti svojej matky a aby si ich primerane vážili. Preto aj na Slovensku popri úcte Panny Márie pod titulom Sedembolestnej oddávna stretávame aj úctu Nebeskej Matky pod všetkými titulmi, ktoré oslavuje sv. Cirkev. Aj slávne pútnické miesta priťahujú slovenských pútnikov na rozličné mariánske sviatky: Šaštín a Topoľčany na sviatky Sedembolestnej, Mariánka hlavne na Mena Panny Márie, Levoča a Staré Hory na Navštívenie Panny Márie a podobne na rozličné sviatky Panny Márie Nitra, Trnava, Modránka, Hlohovec, Červený Kameň, Dubnica, Klokočov a iné. Aj úcta Nepoškvrneného počatia je na Slovensku zakorenená od dávnych vekov. Zodpovedne ľudskej povahe táto úcta spontánne prechádza do vonkajšieho prejavu a nachádza si aj svoj umelecký výraz.

V tejto rozprave ide o zistenie, ako sa prejavila úcta Nepoškvrneného počatia Panny Márie v literatúre, v architektúre a vo výtvarnom umení na Slovensku. Zvlášť si všimneme tých vecí, ktoré dosvedčujú úctu Nepoškvrnenej pred vyhlásením tejto pravdy našej viery za článok viery. Vymedzený priestor nás núti obmedziť sa na stručný záznam jednotlivých pamiatok bez ich podrobnejšieho rozboru.

Tento stručný prehľad literárnych a umeleckých pamiatok, ktoré zvýrazňujú úctu Nepoškvrnenej Panny na Slovensku, treba pokladať za neúplný. Vo vyhnanstve sa totiž veľmi ťažko zháňajú doklady o vlasti a priamy prístup k domácim umeleckým pamiatkam samým nie je možný. Nebolo teda možné zachytiť všetky doklady vyčerpávajúco.

I. Literatúra o Nepoškvrnenej

Christianizácia Slovenska sa zavŕšila v 9. storočí. Okolo r. 833 bol v sídle slovenského kniežaťa Pribinu v Nitre posvätený prvý kostol. Keď pápež Hadrián II. vymenoval r. 870 sv. Metóda za prvého arcibiskupa Slovanov, svoje rozhodnutie oznamuje aj slovenskému vladárovi v Nitre, Svätoplukovi. Roku 880 dostala Nitra svojho vlastného biskupa. Slovensko v tomto období vystupovalo pod etatickým názvom Veľká Morava. Počiatkom 10. storočia sa táto epocha, ktorú treba nazvať významnou dobou sv. Cyrila a Metóda, končí. Po neustálenom 10. storočí dostalo sa Slovensko do uhorského štátneho zväzku,

v ktorom ostalo až do konca prvej svetovej vojny. V Uhorsku bola úradnou rečou až do konca 18. storočia latinčina. Preto je celkom pochopiteľné, že sa práve latinčina uplatňuje v literatúre na území Slovenska vo veľkej miere. Pri latinských spisoch sa budeme pridržiavať teritoriálneho kritéria: uvedieme teda spisy, ktoré vyšli na Slovensku. Popri latinčine sa však užívala aj slovenčina, a to nielen ako hovorená reč, ale z praktických potrieb sa už od najstarších čias zavádzala aj do náboženskej spisby. A od konca 18. storočia slovenčina sa stala riadnym výrazovým prostriedkom aj v literatúre napriek všetkým ťažkostiam, ktoré sa jej v bývalom Uhorsku stavali do cesty.

a) Latinská spisba o Nepoškvrnenej na Slovensku[2]

Pútnické miesto Mariánka pri Bratislave bolo od najstarších čias strediskom mariánskej úcty. Terajší kostol dal postaviť uhorský kráľ Ľudovít r. 1377. Kedysi spravovali toto pútnické miesto rehoľníci paulíni. V druhej polovici 15. storočia účinkoval tam "insignis probitate vitae et eloquentia praedicator" — tak hovoria o ňom historické pramene — pavlín, *Johannes de Posonio.* Bol prívržencom náuky o Nepoškvrnenom počatí Panny Márie. Svoje kázne, medzi ktorými je viac mariánskych, spísal práve v Mariánke, ako dosvedčuje rukopis jeho kázní na úvodnej strane: "Hunc libellum scripsit Frater Johannes de Posonio in Valle virginis gloriosae prope eandem civitatem... anno 1488." Rukopis má vyše 250 strán. Dnes sa uschováva v budapeštianskej knižnici pod značkou *Cod. 78,* Univerzitná knižnica.

Dôležitým náboženským strediskom na západnom Slovensku bola Trnava, nazývaná "slovenským Rímom". V 16. storočí mala svoju tlačiareň. Prvým spisom, ktorý vyšiel v Trnave tlačou, boli pravidlá Mariánskej kongregácie.[4]

Spoločnosť Ježišova, ktorá bola aj na Slovensku hlavným činiteľom v rekatolizácii po protestantskej reformácii, mala aj v Trnave svoje sídlo, a to najprv v rokoch 1561—1567 a potom znovu od roku 1615. Pri jezuitskej škole v Trnave bola Mariánska kongregácia Nepoškvrneného počatia Panny Márie, pre ktorú vydali v Bratislave r. 1638 príručku: *Mariale. Manuale Sodalitatis Immaculatae B. V. Mariae.*[5]

Od r. 1635 bola Trnava univerzitným mestom. Trnavská univerzita, založená kardinálom Pázmányom, mala pod vedením jezuitov rozhodujúci význam aj pre literatúru o Nepoškvrnenej. Univerzita totiž uctievala práve Pannu Máriu Nepoškvrnenú ako svoju patrónku. Výslovne hovoria o tom viaceré podtituly slávnostných rečí, ktoré odzneli na univerzite na sviatok Nepoškvrneného počatia: "Dum alma Archiepiscopalis Universitas. Tyrnaviensis Titularis Patronae Solennitatem VI. Idus Decembris, festive ageret." A skutočne od roku 1701 až do roku 1773 univerzita každoročne oslavovala sviatok Nepoškvrnenej ako sviatok svojej patrónky. Pri tejto príležitosti mal niektorý zo starších poslucháčov slávnostnú reč. Tieto panegyrické reči vychádzali aj tlačou. V ich názvoch sa často uvádza, že Nepoškvrnená je patrónkou univerzity. Ba aj univerzitná pečať má motív "ženy odiatej slnkom".

Z trnavskej univerzity máme teda veľkú sériu oslavných rečí, ktoré nielen oslavujú jedinečné privilégium Panny Márie, ale primeranými teologickými argumentami ho aj zdôvodňujú. Reči vyznievajú ako obhajoba pravdy o Nepoškvrnenom počatí, ako zdôvodnenie úcty Nepoškvrnenej, ktorá ešte nebola samozrejmým dôsledkom článku viery. Preto sa v rečiach stretávame s výrazmi: "vindiciae illibati conceptus" — právne zdôvodnenie nepoškvrneného počatia.[6] Podobne vyznieva aj výraz: Nepoškvrnená "a labe originali... vindicata" — právom pohľadávaná,[7] prípadne "defensa" — obhajovaná,[8] alebo "defensio intemerati Deiparae Conceptus" — obrana neporušeného počatia Božej Rodičky.[9] Obranný ráz majú aj výrazy "Jus et ratio domus Dei" — právo a povaha domu Božieho[10] ako aj "Immaculata... Conceptio oppugnata illustrior" — Nepoškvrnené počatie, pretože napádané, slávnejšie.[11] Tieto reči obrannej povahy sa vyskytujú prevážne v prvých rokoch osláv Nepoškvrnenej Panny na Trnavskej univerzite. V ďalších rokoch prevládajú reči, ktoré poukazujú na pokojné vlastnenie pravdy o Nepoškvrnenom počatí. Poukazujú na to výrazy "Laureatum Virginei Conceptus monumentum" — ovenčený pomník panenského počatia,[12] "certum Innocentiae nunquam nativa labe linquinatae argumentum... propositum" — bezpečný dôvod nevinnosti, hriechom zrodu nikdy neporušenej, ...predložený,[13] "Immaculata Deiparae Conceptio testibus illustrata" — Nepoškvrnené počatie Bohorodičky svedkami ozrejmené,[14] "Immaculata Deiparae Conceptio mille testibus firmata" — nepoškvrnené počatie Bohorodičky tisíc svedkami potvrdené,[15] prípadne stručne "panegyricus B. M. Virginis sine labe conceptae" — oslavná reč na Nepoškvrnene počatú Prebl. P. Máriu[16] alebo celkom jednoducho "oratio de Immaculato Conceptu" — reč o Nepoškvrnenom počatí.[17] Niektoré reči už v názve vyznievajú slávnostnejšie. Viac ráz sa vyzdvihuje, že Nepoškvrnené počatie je oslavované — "celebrata".[18] Niektoré reči sa svojím obsahom vymykajú z rámca bežnej abrannej alebo slávnostnej reči; napríklad prejav Pavla Hiscolta S. J. z r. 1730 na tému "Orbis universi de intermerato Virginis ortu consensus" — súhlas celého sveta o neporušenom pôvode Panny.[19] Zvláštny aspekt preberá aj prejav z r. 1745: "Individuum inter Deum Hominem et Immaculatam Virginem gloriae vinculum dictione oratoria confirmatum" — osobitné spojivo slávy medzi Bohočlovekom a Nepoškvrnenou Pannou, potvrdené rečníckym prejavom.[20] Celkom mimoriadnu horlivosť za pravdu o Nepoškvrnenom počatí vidno z prejavov, ktoré sú obranou sľubu obhajovať toto učenie aj za cenu krvi: "Votum fundendi sanguinis pro asserendo Deiparae illibato conceptu... dictione oratoria vindicatum" — sľub preliať krv za hlásanie Nepoškvrneného počatia... rečníckym prejavom zastávaný,[21] "votum fundendi sanguinis pro tuendo Sanctissimae Dei genitricis intaminato conceptu..." — sľub preliať krv za obranu Nepoškvrneného počatia Rodičky Božej.[22] Aj roku 1571 predniesol jezuita Anton Reviczký reč podobného druhu.[23]

Dlhá reťaz prejavov, ktorými trnavská univerzita oslavovala svoju bez

hriechu počatú patrónku, je presvedčivým argumentom o všeobecne uznávanej výsade Panny Márie, ktorá bola až hodne neskoršie vyhlásená za článok viery. Keďže išlo o upevnenie viery v Nepoškvrnené počatie práve medzi univerzitnou mládežou, ktorá mala po odchode z univerzity veľký vplyv vo verejnom živote, treba v trnavskej sérii rečí o Nepoškvrnenej vidieť veľký prínos ku vykryštalizovaniu tejto pravdy na článok viery.

Slováci mali v tejto priekopníckej práci význačný podiel. Na dôkaz stačí uviesť mená autorov viacerých oslavných rečí: Benyovszky, Brumovsky, Libenitzki, Imrikovics, Trstiansky, Laurenčič, Reviczky, Andrej Bernolák, Radics a iní.

V Trnave vyšla aj dokumentačná práca, ktorá predstavuje zbierku všetkého, čo rozliční autori napísali na oslavu Panny Márie. Dielo vyšlo roku 1721.[24]

Pozoruhodnou latinskou písomnou pamiatkou je kázeň, ktorú povedal Ján Ivanovicz, farár z Lpt. Sv. Mikuláša, na primíciách v Okoličnom 8. decembra 1765. Kázeň vytlačila univerzitná tlačiareň v Trnave r. 1766.[25]

Za rozšírenie úcty Nepoškvrnenej hodne pracoval na Slovensku jezuita Ján Nadasi, rodák z Trnavy (1613—1676), ktorý vydal v Bratislave r. 1643 knihu ''Jesu et Mariae Cliens''.[26]

Na východnom Slovensku mali v rekatolizácii osobitný význam Košice. Spoločnosť Ježišova mala aj tu svoj dom. Od r. 1658 mali Košice vysokú školu s povahou univerzity, ktorá je známa pod menom ''Studium universale''. Bol tam aj kňazský seminár od r. 1665. V tomto kultúrnom stredisku tiež vznikali svedectvá o úcte Nepoškvrneného počatia. Jezuita Ján Badlahar tu vydal r. 1692 tri oslavné reči, z ktorých prvá hovorí práve ''De Maria sine labe originali concepta'' — o Márii, počatej bez dedičnej poškvrny.[27] Teologickú rozpravu o Panne, Rodičke Božej, uchránenej od dedičného hriechu pre predvídané zásluhy Kristove, uverejnil v Košiciach r. 1696 jezuita Juraj Ivanich.[28] Z príležitosti slávnostného udeľovania doktorátov filozófie na košickej vysokej škole vyšla pamätnica na počesť Nepoškvrnenej Panny.[29] Knižku vytlačila levočská tlačiareň r. 1696. Levoči a Košiciam vďačí za svoje vydanie aj kazateľské dvojzväzkové dielo Jána Frivaldského.[30]

V latinskej reči sa pestovala aj poézia náboženského rázu. Zaiste aj Nepoškvrnenú ospievali autori latinskej poézie u nás. Na dôkaz uvádzam aspoň jednu pamiatku, a to pieseň ''Beata Immaculata virgo puerpera'' — Blahoslavená Nepoškvrnená panna rodička, ktorá vyšla v piesňovej zbierke *Cantus catholici* r. 1655 v Trnave.

V roku vyhlásenia Nepoškvrneného počatia za článok viery priniesol časopis *Cyril a Metod* v Banskej Bystrici dlhšiu rozpravu o tejto pravde viery od Jozefa Munkaya pod názvom *De Immaculata Conceptione B.V.M.*[31]

V tom čase sa užívala v písomnostiach pre slovenských veriacich už vše-

obecne slovenčina. Len celkom ojedinele sa ešte vyskytujú latinské diela o Nepoškvrnenej.

Roku 1856 vydal v Bratislave svoju reč o Nepoškvrnenom počatí Panny Márie františkán P. Pantaleon Golessény, ktorú predniesol na generálnej kapitule svojej rehole na Ara coeli v Ríme.[32] Po latinsky uverejnil svoje prejavy Ľudovít Sztarek, ktoré mal na trenčianskom gymnáziu pre členov Mariánskej kongregácie Nepoškvrneného počatia; kniha vyšla v Bratislave r. 1858.[33]

Posledné dielo, ktoré môžeme v latinskej reči o Nepoškvrnenej uviesť zo Slovenska, je monumentálna práca nitrianskeho biskupa Augustína Roskoványiho.[34] Dielo predstavuje vyčerpávajúcu zbierku dokumentov o "Blahoslavenej Panne Márii vo svojom počatí Nepoškvrnenej". Má 12 zväzkov. Posledné z nich vyšli v Nitre r. 1873.

b) Písomné pamiatky o Nepoškvrnenej v slovenskej reči

Aj keď v bývalom Uhorsku až do konca 18. storočia úradnou rečou bola latinčina, národné reči sa uplatňovali v písomných pamiatkach už v stredoveku. Tak tomu bolo aj s národnou rečou Slovákov.

S potešením môžeme konštatovať, že prvá náboženská pieseň písomne zaznačená je mariánska. Do kódexu *Manipulus florum* ju zapísali r. 1380. Začína sa dôverným oslovením Panny Márie: "Mária Matko..." Dokladom mariánskej úcty slovenského ľudu je aj písomná pamiatka z rokov 1478-80. Ide o takzvanú "Spišskú kázeň", v ktorej sa kňazovi radí, aby sa pred kázňou modlil Zdravas Mária.

Z kultúrnej oblasti trnavskej univerzity popri latinských spisoch pochádzajú aj početné slovenské písomné pamiatky. Táto univerzita, podobne ako niekdajšie univerzity vo všeobecnosti, mala nadnárodný ráz. Oficiálnou rečou bola latinčina, ako dokazujú uvedené latinské publikácie. Profesorský sbor i poslucháči boli príslušníkmi rozličných národov. Lež popri hlavnom publikačnom prúde latinskom, vychádzali aj knihy v národných rečiach. Medzi týmito majú prvé miesto práve slovenské knihy. Tak v rokoch 1578—1777 vyšlo v Trnave 75 slovenských, 20 maďarských a 12 nemeckých kníh.[35] Je samozrejmé, že sa aj veľká úcta Nepoškvrnenej, o ktorej nám vydali svedectvo trnavské latinské spisy, prejavila v národnej reči Slovákov.

Z univerzitnej tlačiarne r. 1724 pochádza kniha od Michala Kromholza S. J. *Panna z ust Draka witržena.* Obrazne sa tu hovorí o Panne Márii, ktorá práve pre privilegium Nepoškvrneného počatia bola celkom uchránená od moci draka-diabla.

Snaha dať veriacemu ľudu poučné náboženské čítanie viedla aj ku prekladaniu inorečových spisov do slovenčiny. Jozef Ignác Bajza, známy slovenský spisovateľ z latinčiny preložil dielo jezuitu Godefrieda Hannenberga

Obrana nagblahosl. Panni Božég Rodički Marie proťi weku nassho kacírstwám... Dielo vyšlo v Trnave roku 1791 nákladom Fr. Draveczkého, opáta-kanonika v Ostrihome.

V náboženskom časopise *Katolícke noviny* uverejnil Ignác Stopka dva články "O Nepoškvrnenom počatiu Panny Marie", a to r. 1851 a r. 1852.[36]

Ešte pred vyhlásením článku viery o Nepoškvrnenom počatí bola táto pravda častým predmetom kázní. Dosvedčujú o tom viaceré kázne, uverejnené aj v slovenčine o tomto predmete. Františkán Anton Vojtech Gazda vydal tlačou v Skalici r. 1798 dvanásť mariánskych kázní, ktoré sú určené na rozličné mariánske sviatky.[37] V časopise *Poklady kazateľského rečníctva*, ktoré vydával Andrej Radlinský, uverejnil Michal Rešetka r. 1848 obsiahlu kázeň "O milosťach od Boha P. Marii udelených a čnosťach skrze ne nadobudnutých. Na slávnosť Nepoškvrneného pačatia P. Marie." Ako samostatná publikácia vyšla r. 1850 a potom v druhom ročníku, 1852—53 *Pokladov kazateľského rečníctva* reč, ktorú mal Jozef Sčasný pri oslave storočnice postavenia sochy Nepoškvrnenej na nitrianskom hrade: "Príhodná Reč pri Obnoweňú sto ročnej Památky Statui Bl. Panni Marie Roku 1750. v Zámku Nitránském wistawenej, držaná dňa 7. červenca r. 1850." V druhom ročníku uvedených *Pokladov* vyšla aj práca Maximiliána Jaloveckého: "Maria je pričinou našeho spasenia. Na počatie bl. P. Marie."

Pravidlo *Lex orandi — lex credendi* platilo aj u nás v prípade viery v Nepoškvrnené počatie. Rukopisná zbierka modlitieb *Nádoba Wýborné Pobožnosti* z r. 1738 obsahuje aj modlitby k "Blahoslawene Pannie Marygi". Výslovne Nepoškvrneného počatia sa týka modlitebná knižka Jána Nogálla, ktorú v roku vyhlásenia článku viery o Nepoškvrnenom počatí preložili slovenskí bohoslovci v Pešti.[38]

Slovenský ľud veľmi rád vyjadruje svoju pobožnosť spevom. Preto je celkom prirodzené, že aj úcta Nepoškvrnenej našla si od pradávna u Slovákov piesňový výraz.

Prvou knižne vydanou zbierkou náboženských piesní, ktorá obsahuje okrem 62 latinských 227 piesní v národnej reči, je dielo jezuitu Benedikta Szöllösyho *Cantus Catholici. Pýsne Katholické. Latinské, y Slowenské*. Spevník vyšiel v Trnave r. 1655. V spevníku sú početné piesne na oslavu Panny Márie, ktoré ospevujú aj výsadu Nepoškrneného počatia. Z rozhodnutia trnavskej synódy r. 1560, obnoveného na synóde r. 1629 vysvitá, že ide o piesne, ktoré aspoň z časti boli už oddávna zaužívané. Synóda totiž žiada, aby ľud spieval len tie piesne, ktoré sa dokázateľne spievali v katolíckych kostoloch pred 100 rokmi alebo boli neskoršie schválené cirkevnou vrchnosťou.[39] Z tejto zbierky piesní sa mnohé stali trvalým imaním slovenských katolíkov a spievajú sa podnes. Podľa terajšieho úradného spevníka slovenských katolíkov uvediem ako sa v piesňach, ktoré pochádzajú z *Cantus Catholici*, oslavuje Nepoškvrnená. Panna Mária sa oslovuje ako "prekrásna ľalia",[40] "rajská ľalia",[41] "večne požehnaná".[42] Bežné je oslovenie "Pan-

na čistá''[43] alebo ''Panna prečistá''.[44] Výslovne sa hovorí o Nepoškvrnenej výrazmi: ''Mária bez viny'',[45] ako aj veršom: ''Mária je Matkou Božou vyvolená, v čistote panenskej nič neporušená.''[46]

V rukopisnej zbierke piesní františkána Pavlína Bajana, ktorá pochádza z r. 1783, sa tiež oslavuje Nepoškvrnené počatie. Piesne spievajú o ''prečistej ľalii'',[47] o ''nebies krásnej ľalii'',[48] nazývajú Pannu Máriu ''Panou anjelskou''.[49] V zbierke piesní od Potockého, ktorá pochádza z rokov 1790-1813 okrem uvedených výrazov sa vyskytujú nové vyjadrenia pre pravdu, že Panna Mária bola počatá bez dedičného hriechu. Panna Mária je ''čistejšia nad ľaliu''[50]; ba jednoducho ''Panna nepoškvrnená''.[51] Podobne aj v ďalších spevníkoch, ktoré vyšli pred vyhlásením článku viery o Nepoškvrnenej, sa táto pravda ospevuje či už rovnocennými alebo priamymi výrazmi. Ide o spevníky: Jur Hollý: Nábožné katolícke pesničky z r. 1804; Ozym z r. 1808; Anton Knapp: *Spósob pred- i popoludních službi boskich* z r. 1838; Ján Hollý: *Katolícki spewňík* z r. 1856; Fr. Žaškovský: *Chorálna kniha* z r. 1853.

V roku vyhlásenia dogmy o Nepoškvrnenom počatí vydal v *Katolíckych novinách* František V. Sasinek 15 básní na oslavu Panny Márie.[52]

Písomné prejavy o úcte Nepoškvrneného počatia dosvedčujú, že slovenský veriaci ľud bol pripravený na vyhlásenie tejto výsady Panny Márie za článok viery. A je celkom pochopiteľné, že toto vyhlásenie prijal s veľkou radosťou ako ešte uvidíme v inej súvislosti.

Po vyhlásení dogmy o Nepoškvrnenom počatí sa aj literárne pamiatky o tomto jedinečnom vyznačení našej spoločnej Matky v slovenskej reči značne rozmnožili, a to jednak preto, že bolo treba nový článok viery náležite objasňovať, jednak preto, že sa slovenská spisba všeobecne rozrásta.

Pápežská bula o vyhlásení novej dogmy vyšla po slovensky počiatkom roku 1855 s názvom: *Apoštolský List Najswätejssieho Pána Nasseho Pia z Božieho rídzenia Pápeža IX., o wierozákonnom rozhodnutí Neposskwrneného Počatia Panny Bohorodičky.*''[53]

Slovenskí bohoslovci, ktorí študovali v peštianskom seminári, vydali na pamiatku význačnej udalosti vyhlásenia dogmy o Nepoškvrnenom počatí r. 1856 spis *Daň lásky*.[54]

Veľkú pozornosť v slovenskej spisbe vyvolali aj lurdské zjavenia, ktoré sú potvrdením pravdy o Nepoškvrnenom počatí. Viaceré knižné vydania i články objasňujú lurdské udalosti.[55]

Úctu Nepoškvrnenej pestujú Mariánske kongregácie, ktoré vydávajú svoje ročenky[56], príručky s programom osláv Nepoškvrnenej Matky.[57]. V Trnave vyšla tiež príručka pre Bratstvo Nepoškvrneného Srdca Panny Márie.[58]

Nové modlitebné knižky, venované výlučne úcte Nepoškvrneného počatia, umožňujú veriacim prehlbovať svoju zbožnosť k prečistej Panne.[59]

Starostlivosť kňazov o úctu Nepoškvrneného počatia sa prejavuje z početných kázní, uverejnených v knižných vydaniach aj v časopisoch. Ich počet je taký veľký, že presahuje rámec našej práce. Tak isto sa vec má s poučnými článkami v náboženských časopisoch.

Veľmi početné sú aj piesne, ktorými sa ospevuje veľké vyznačenie Panny Márie. Bolo by treba veľmi veľa času, keby sme chceli podrobne rozoberať všetky náboženské piesne, ktoré sa objavili v početných spevníkoch. Nech za všetky stačí uviesť aspoň dve.[60]

Ani slovenskí básnici neostali dlžní svoj umelecký prejav Nepoškvrnenej. Už koncom minulého storočia Tichomír Milkin ospieval Nepoškvrnené počatie.[61] Mariánske motívy sa často vracajú aj v poézii najnovších slovenských katolíckych básnikov. Gorazd Zvonický vydal zvláštnu zbierku mariánskych básní.[62] Pannu Máriu oslavujú svojimi spevmi aj Silan, Oliva, Dilong, Šprinc, Strmeň, Haranta, Milotinský a iní.

II. Nepoškvrnená vo výtvarnom umení

Úcta slovenských veriacich k Nepoškvrnenej Panne si našla svoj výraz aj v prejavoch výtvarného umenia. Prakticky nie je možné ani len bežne vypočítať všetky tieto výtvory. Obmedzíme sa preto na najhlavnejšie kostoly, sochy a obrazy.

Pozoruhodné sú predovšetkým tie kostoly, ktoré slúžili uctievaniu bez dedičného hriechu počatej pred vyhlásením článku viery o tejto výsade Panny Márie. Na Slovensku bolo takýchto kostolov viac.

Už v prvej polovici 13. storočia sa začal v Trnave stavať kostol pri kláštore klarisiek. Stavba patrí medzi jedny z prvých slovenských gótických pamiatok. Aj z umeleckého hľadiska ide o cennú stavbu. V ročenke trnavskej diecézy z r. 1948 je o tomto kostole tento záznam: "Eccl. ad Immac. Concept. B.M.V. (klarisský kostol) aedif. 1240—55 got. styl—, olim O. S. Clarae cum claustro."[63] O niekoľko rokov po dokončení stavby tohto kostola generálna kapitula františkánov r. 1263 rozhodla, že sviatok Nepoškvrneného počatia sa má sláviť v celej františkánskej reholi. Ten fakt nasvedčuje, že v rodine sv. Františka v polovici 13. storočia nebolo zvláštnosťou uctievať Nepoškvrnenú. Je teda možné, že aj trnavské klarisky už na počiatku zasvätili svoj kostol Nepoškvrnenej Panne. Na starý kult Nepoškvrnenej poukazuje aj kostol v Pravoticiach v nitrianskej diecéze, ktorý bol vystavený r. 1378 a dnes je zasvätený tiež Nepoškvrnenému počatiu Panny Márie. Františkánsky kostol v Malackách, zasvätený Nepoškvrnenému počatiu Panny Márie. bol konsekrovaný r. 1760. Podľa posledných cirkevných ročeniek na dávny kult Nepoškvrnenej poukazujú kostoly v obciach Kolta (fara z r. 1790), Rybany (fara už 1359), Hontianske Ďarmoty (fara od r. 1769), Kysucké Nové Mesto (kostol z r. 1790), Lazy pod Makytou (kostol z r. 1801), Červený Kameň (kostol z r. 1806), kaplnka v Horných Motešiciach z roku

1790, verejná kaplnka Nepoškvrneného počatia v Bohuslaviciach vystavená okolo roku 1720.

Nemám možnosti zistiť o týchto staviteľských pamiatkach podrobnejšie historické údaje a teda ani prípadné zmeny kostolných titulov. Stručné záznamy v cirkevných ročenkách v uvedených prípadoch, a to práve u najstarších kostolov, dovoľujú nám tvrdiť, že kult Nepoškvrnenej bol známy od mnohých storočí.

Po vyhlásení dogmy o Nepoškvrnenom počatí sa aj staviteľské pamiatky, zasvätené úcte Panny Márie pod týmto titulom, stávajú celkom bežnou vecou. Celkom vzniklo na Slovensku po vyhlásení Nepoškvrneného počatia za článok viery okolo 50 nových kostolov a kaplniek, ktoré dosvedčujú, že sa stará úcta Nepoškvrnenej na Slovensku po vyhlásení dogmy ešte viac rozširovala.

V kostoloch a kaplnkách, zasvätených Nepoškvrnenej Panne, jestvujú sochy a obrazy, obyčajne na hlavných oltároch, ktoré predstavujú veriacim v rozličných stvárneniach prečistú Pannu. Okrem tohto množstva, o ktorom sa zmieňujeme len vo všeobecnosti, možno uviesť aj zvláštne umelecké diela na počesť Nepoškvrnenej.

V početných slovenských mestách sú pamätníky úcty Nepoškvrnenej na verejných námestiach a uliciach. Sú to sochy Nepoškvrnenej Panny, ktoré sú postavené na stĺpoch. Poväčšine ide o barokové umelecké pamiatky z 18. storočia. Pri týchto pomníkoch sa konali slávnosti pred 100 rokmi, keď bolo oznamované vyhlásenie dogmy o Nepoškvrnenom počatí. V bývalom Uhorsku a teda aj na Slovensku vyhlásili nový článok viery na 4. nedeľu po Veľkej noci, teda na 6. mája 1955. O viacerých miestach máme záznamy, že sa pri tej príležitosti konali zvláštne slávnosti pri sochách Nepoškvrnenej. V starom biskupskom sídle v Nitre viedol uvedeného dňa biskup procesiu k soche, ktorá je na nitrianskom hrade. Večer v biskupskej prítomnosti usporiadali pri soche slávnosť seminaristi. Cez celú oktávu každý večer boli pri soche pobožnosti k Nepoškvrnene počatej. Socha je cennou umeleckou pamiatkou. Pochádza z r. 1750 od sochára Martina Vögerla.[64] Okrem tohto pomníka sú v Nitre sochy Nepoškvrnenej ešte na hradnom moste, na hlavnom oltári katedrálneho kostola Dolného mesta. Podobne sa oslavovalo vyhlásenie dogmy o Nepoškvrnenom počatí aj v Košiciach. Aj tu je socha Nepoškvrnenej Panny, postavená r. 1740 na pamiatku šťastlivého prežitia dlhej vojny a morovej nákazy. Sochu vyhotovil Šimon Griming. Patrí tiež medzi cenné pamiatky. Pri príležitosti osláv vyhlásenia článku viery o Nepoškvrnenom počatí z iniciatívy miestneho biskupa bola socha obnovená.[65] A slovenskí veriaci sa postarali aj o to, aby toto umelecké dielo bolo poopravené aj v tomto Mariánskom roku.[66] V Rožňave je stĺp Nepoškvrnenej pred biskupským sídlom. Aj tu bola slávnosť pri vyhlásení dogmy o Nepoškvrnenom počatí. Pozoruhodná je aj zpráva, že pred touto sochou sa kedysi miestna študujúca mládež zhromažďovala každú sobotu večer a spievala litánie k Pan-

ne Márii.[67] Tento verejný spôsob uctievania Panny Márie sa u nás na mnohých miestach konal až do nedávnych čias, do príchodu komunizmu. Mládež, zvlášť dievčatá schádzali sa ku kaplnkám alebo sochám Panny Márie a spievali mariánske piesne. Aj v Banskej Bystrici je na námestí pomník Nepoškvrnenej a pri vyhlásení článku viery pred 100 rokmi sa pri tomto pomníku konali pobožnosti.[68] Iné slovenské mestá majú tiež podobné kamenné doklady úcty Nepoškvrnenej. Napríklad v Prešove zdobila veľká socha Nepoškvrnenej ústav ''Sancta Maria'' z vonkajšej strany

Na mnohých miestach uctievajú Nepoškvrnenú pod titulom Lurdskej Panny Márie. V kostoloch i samostatne jestvujú ''lurdské jaskyne'' vyzdobené sochami Nepoškvrnenej.

Veľmi početné sú aj obrazy, ktoré predstavujú Pannu bez škvrny počatú. Veď napríklad už pred sto rokmi pri vyhlásení dogmy o Nepoškvrnenom počatí bolo nariadené, aby pri tejto slávnosti bol v každom kostole na hlavnom oltári umiestený obraz Nepoškvrnenej. V slovenských katolíckych rodinách pravidelne v každej domácnosti sa uctieva obraz, predstavujúci Nepoškvrnené srdce Panny Márie, ktorý býval v domácnostiach vyvesený spolu s obrazom Božského Srdca Krista Pána.

Viacerí moderní slovenskí maliari stvárnili Matku Božiu. K motívu Madony sa viac ráz vracia Ľ. Fulla. Slovenskú svojráznosť vyjadruje obraz K. Ondreičku: Madona slovenských hôr. Umelecky hodnotná a v reprodukciách hodne rozšírená je práca V. Zavarského: Nepoškvrnená.

*

Aj táto neúplná zpráva o literárnych pamiatkach a pamiatkach staviteľstva i výtvarného umenia dokazuje živú úctu, ktorú oddávna mali Slováci voči Nepoškvrnenej Panne. A zriedkavé zprávy, ktoré prichádzajú z neslobodnej otčiny, potvrdzujú, že táto úcta žije aj dnes. Posilňuje trpiacich a je základom pre nádeje na lepšie časy, keď aj Umlčaná Cirkev slobodne prejaví svoju úctu spolu s ostatným svetom voči Kráľovnej vesmíru, ktorej sa nedotkla nijaká škvrna hriechu.

BIBLIOGRAFIA

1) 22. IV. 1927.
2) Srdečnú vďaku vyslovujem Rev. P. St. Polčinovi S. J. za požičanie rukopisu: Bibliographia de Immaculata Conceptione librorum et articulorum latine in territorio Slovakiae et slovace ubivis publicatorum. Podľa tejto bibliografie uvádzam literatúru o Nepoškvrnenej okrem kódexu Jána z Bratislavy a piesňovej literatúry.
3) Mikrofilm, na ktorom je odfotografovaný celý tento rukopis, požičal mi maďarský františkán P. I. Dam O.F.M., za čo mo úprimne ďakujem. Rukopis i jeho autor Johannes de Posonio zaslúži si práve zo slovenskej strany pozornosť. Ide totiž o autora z Bratislavy, ktorého citujú v mariológii aj významní teológovia ako L. Chr. Dalmata a Vasques.
4) Fr. Hrušovský: Slovenské dejiny, Turč. Sv. Martin 1939, str. 180.
5) Mariale. Manuale Sodalitatis Immaculatae B. V. Mariae. Posoni 1638.
6) Gulielmus Vorster S.J.: Vindiciae illibati Conceptus Mariani, Tyrnaviae 1701.

7) Gasparus Gullik S.J.: Vindiciae illibati Conceptus Mariani, Tyrnaviae 1704.

Paulus Szamoroczi S.J.: Vindiciae illibati Conceptus Mariani, Tyrnaviae 1705.

Josephus Chraligh S.J.: Vindiciae illibati Conceptus Mariani, Tyrnaviae 1706.

Ferdinandus Hanstadt S.J.: Vindiciae Marianae zelantis pro honore originis Dei — Matris Mariophili..., Tyrnaviae, Typis academicis, per Georgium Andr. Roden 1713.

Joannes Baptista Gassner S.J.: Vindiciae Conceptus illibati B. V. Mariae, Tyrnaviae 1715.

Georgius Arvai S.J.: Vindiciae Marianae seu Maria Dei Hominis Mater a primogenita labe vindicata, perorante S. J. Religioso, Tyrnaviae, Typis academicis, per Georgium Andream 1727.

Andreas Peringer S.J.: Vindiciae inteminati Conceptus Virginis Sanctissimae, Tyrnaviae 1741.

Paulus Jarbotzky S.J.: Vindiciae illibati Conceptus Mariani, Tyrnaviae 1748.

Casimirus Bedekovich S.J.: Vindiciae illibati Conceptus Mariani, Tyrnaviae 1753.

Josephus Kenyeres S.J.: Vindiciae illibati Conceptus B. V. Mariae, Tyrnaviae 1754.

Joannes Illei S.J.: Vindiciae Mariani Conceptus, Tyrnaviae 1755.

Stephanus Petretits S.J.: Rosa Sine Spina... Seu Augusta Dei Mater... ab originali labe Oratoria dictione vindicata... Dum Alma Archi-Episcopalis Universitas Tyrnaviensis Titularis Patronae Solennitatem VI. Idus Decembris, festive exigeret. Anno 1702. Tyrnaviae, Typis Academicis, Per Joannem Andream Hörmann.

Vellus aureum devicto Dracone Divino Jasoni in Praemium statutum, Seu Augusta Dei Mater... ab originali labe oratoria dictione vindicata A quodam Societatis Jesu Religioso, SS. Theologiae in quartum annum Auditore Dum Alma Achi-Episcopalis Universitas Tyrnaviensis Titularis Patronae Solennitatem VI. Idus Decembris, festive ageret. Tyrnaviae. Typis Academicis 1703.

Andreas Sigrai S.J.: Mater Gratiae, seu Augusta Virgo Deipara a labe originali sermone panegyrico vindicata, Tyrnaviae 1707.

Ladislaus Turotzi S.J.: Maria Angelorum Regina ab Originali Primorum Parentum Labe Hoc titulo Vindicata... Anno 1711, Tyrnaviae, Typis Academicis per Joannem Henricum Geich.

Stephanus Szabo S.J.: Silentium tuba victoriae Marianae, sive Maria Augustissima Verbi Incarnati mater, ab inhonora primorum parentum labe ex imposito adversariis silentio vindicata... Anno 1723 die 8. decembris. Tyrnaviae, typis academicis, pre Fridericum Gall.

Geogius Imrikovics S.J.: Mariae Matris et Virginis primi Conceptus momenti innocentia vindicata. Oratio. Tyrnaviae 1725.

Stephanus Vargyas S.J.: Votum fudendi sanguinis pro asserendo Deiparentis illibato Conceptu ab iniusta Superstitionis nota dictione oratoria vindicatum... Tyrnaviae, Typis academicis Soc. Jesu 1746.

8) Gasparus Uihazi S.J.: Mulier Amicta Sole. Sue Augusta Virgo Deipara Maria... Ab Originali macula... Sermone panegyrico defensa. Tyrnaviae, Typis Academicis, 1708.

Nicolas Tamasi S.J.: Ancilla Domini a Servitute Peccati Vindicata. seu Augusta Virgo Deipara... ab Originali Labe Sermone Panegyrico defensa... In Academica Divi Joannis Baptistae Basilica 1709, Tyrnaviae, Typis Academicis.

Joannes Gyalogi S.J.: Maria augusta germine Majestatis, et formae praesidio. Ab servitute originali defensa princeps libertatis... Anno 1712, Tyrnaviae, Typis academicis, per Georgium Roden.

Josephus Haider S.J.: Suspicio peccati originalis, unica informatione deleta, seu Augusta Virgo Dei Mater ab originali labe oratoria dictione defensa. Tyrnaviae 1716.

Petrus Tallian S.J.: Rea Innocentia in foro academico absoluta, sive Maria Virgo Dei Mater ab originali labe oratoria dictione defensa. Tyrnaviae 1717.

Franciscus Brumovský S.J.: Gloria filiorum parentes eorum, sive Major Dei Gloria in Virgine sine labe conceptae... sermone panegyrico defensa, Tyrnaviae 1721, Typis Academicis per Fridericum Gall.

Antonius Reviczky S.J.: Votum, Immaculatum Conceptum Deiparae tuendi Oratione defensum, Tyrnaviae 1739.

9) Adamus Wittmann S.J.: Defensio solemnis intemerati Deiparae Conceptus, Tyrnaviae 1747.

10) Fredericus Donati S.J. Jus et ratio domus Dei, Tyrnaviae 1718.

11) Franciscus Borgia Keri S.J.: Immaculata Deiparae Conceptio oppugnata illustrior, Tyrnaviae 1731.

12) Franciscus Xav. Pasperg S.J.: Laureatum Virginei Conceptus monumentum, Tyrnaviae 1714.

13) Mathias Rachenberger S.J.: Mariano Conceptui summa Pontificum authoritate sacra dies certum Innocentiae nunquam nativa labe inquinatae argumentum panegyrica dictione propositum... anno 1726, Tyrnaviae, Typis academicis per Fridericum Gall.

Johannes Trstiansky S.J.: Immaculati Conceptus Mariani Argumentum dictione panegyrica propositum, Tyrnaviae 1734.

Nicolaus Petko S.J.: Magni Dei magna Mater Maria in Conceptione sua a labe peccati vindicanda, potentia Patris, neritis Filii, Charitate Spiritus Sancti... oratione proposita... Anno salutis 1735, die VIII. Decembris, Tyrnaviae, Typis academicis, per Leop. Jos. Berger.

Andreas Schmidhauer S.J.: Luculentum immaculati Conceptus Mariani ab Ecclesiae autoritate argumentum, dictione oratoria propositum Tyrnaviae 1742.

14) Immaculata Deiparae Conceptio, testibus illustrata, dum alma archiepiscopalis universitas Soc. Jesu Tyrnaviensis in academica D. Joannis Baptistae basilica annuam ejusdem solennitatem festive recoleret, a quodam Soc. Jesu religioso, S. S. Theologiae in tertium annum auditore, Tyrnaviae, Typis academicis, per. L. J. Berger 1732.

15) Christoforus Akai S.J.: Immaculata Deiparae Conceptio mille testibus firmata, Tyrnaviae 1733.

16) Joannes Baptista Mayr S.J.: Panegyricus B. M. Virginis sine labe conceptae, Tyrnaviae, typis Academicis 11719.

Petrus Skenderlits S.J.: Panegyricus Virgini Matri Mariae... adornatus anno 1750, die 8. Decembris, Tyrnaviae, Typis academicis Soc. Jesu.

J. B. Horvath S.J.: Panegyricus Immaculatae Virgini, Tyrnaviae 1760.

17) Andreas Koever S.J.: Oratio de SS. Virginis Conceptu, Tyrnaviae 1728.

Ferdinandus Litkei S.J.: Oratio de immaculato Conceptu, Tyrnaviae 1729.

Nicolaus Laurenchich S.J.: Oratio de SS. Virginis intemerato Conceptu, Tyrnaviae 1738.

Antonius Kelemen S.J.: Oratio de SS. Virginis intemerato conceptu, Tyrnaviae 1738.

Franciscus Xaverius Schickmayr S.J.: Oratio de Immaculata Conceptione Virginis Deiparae, Tyrnaviae 1740.

Paulus Csefalvai S.J.: De immaculato Conceptu oratio, Tyrnaviae 1742.

Andreas Jaszlinsky S.J.: Oratio de Virginis Deiparae sine macula conceptu... Tyrnaviae 1744, Typis academicis Soc. Jesu.

Georgius Loska S.J.: Oratio de SS. Virginis intemerato Conceptu, Tyrnaviae 1749.

Joannes Ivansics S.J.: Oratio de Sanctissimae Virginis inteminato conceptu... Tyrnaviae 1752, Typis academicis Soc. Jesu.

Andreas Bernolak S.J.: Oratio de Sanctissimae Virginis intaminato Conceptu..., Tyrnaviae, Typis academicis Soc. Jesu 1756.

Michael Horvath S.J.: Oratio de Beatissimae Virginis intemerato Conceptu, Tyrnaviae 1757.

Antonius Radics S.J.: Oratio de Beatissimae Virginis illibato Conceptu, Tyrnaviae 1758.

Carolus Wagner S.J.: Oratio de S. Virginis intemerato Conceptu, Tyrnaviae 1759.

Franciscus Xaver Pohl S.J.: Oratio de Sanctissimae Virginis intaminato conceptu..., Tyrnaviae 1761, Typis academicis Soc. Jesu.

Andreas Zachar S.J.: Oratio de Sanctissimae Virginis intaminato conceptu..., Tyrnaviae 1762, Typis collegi academici Soc. Jesu.

Martinus Takats SJ.: Oratio de Sanctissimae Virginis intaminato conceptu..., Tyrnaviae 1763, Typis collegi academici Soc. Jseu.

Joannes Nep. Adami S.J.: Oratio de Sanctissimae Virginis Mariae intaminato conceptu..., Tyrnaviae 1765, Typis collegi academici Soc. Jesu.

Antonius Maillath de Szekhely S.J.: Oratio de Sanctissimae Virginis illibato conceptu..., Tyrnaviae 1766, Typis collegi academici S. J.

Georgius A. Szerdahelyi S.J.: Oratio de Sanctissimae Virginis illibato conceptu..., Tyrnaviae 1768, Typis collegi academici Soc. Jesu.

Josephus Rajnis S.J.: Oratio de illibato ab originis labe Matris Virginis conceptu..., Tyrnaviae 1769, Typis collegi acad. Soc. Jesu.

Oratio de illibato Virginis Sanctiss. Conceptu... Tyrnaviae 1771, Typis collegi academici Soc. Jesu.

Oratio de illibato Virginis Sanctiss. conceptu..., Tyrnaviae 1772, Typis collegi acad. Soc. Jesu.

Mathias Lafftsak: Oratio de Virginis Deiparae sine macula conceptae cultu... Typis Tirnaviensibus 1773.

18) Joannes Libenitzky S.J.: Incendium absque scintilla in Virginis conceptionis delapsa momentum, sive Maria a Communi praevaricationis scelere eximia Verbi incarnati mater... sermone panegyrico celebrata... anno 1722, Tyrnaviae, Typis academicis, per Fridericum Gall.

Paulus Benyovszky S.J.: Maria gratiae divinae mater et filia ante peccatum Adami, electa ideoque sanctissime concepta... oratoria dictione celebrata anno 1724, die 8. decembris, Tyrnaviae, Typis academicis, per Fridericum Gall.

19) Paulus Hiscolt S.J.: Orbis Universi de intemerato Virginis ortu consensus, Tyrnaviae, Typis Academicis 1730.

20) Josephus L. Maister S.J.: Individuum inter Deum Hominem et Immaculatam Virginem gloriae vinculum dictione oratoria confirmatum, Tyrnaviae 1745.

21) Stephanus Vargyas S.J.: Votum fundendi sanguinis pro asserendo Deiparentis illibato Conceptu ab inusta Superstitionis nota dictione oratoria vindicatum..., Tyrnaviae, Typia academicis Soc. Jesu 1746.

22) Josephus Petzler S.J.: Votum fundendi sanguinis pro tuendo Sanctissimae Dei genitricis intaminato conceptu..., Tyrnaviae, Typis collegii academici Soc. Jesu, 1764.

23) Antonius Reviczky S.J.: Votum immaculatam Conceptionem... oratoria dictione propugnatum..., Anno 1751... Tyrnaviae, Typis academicis Soc. Jesu.

24) Andreas Spangar S.J.: Concordantiae Marianae, sive quae ad laudem Dei Matris pertinent, adnotatis Autorum nominibus et operibus, Tyrnaviae 1721.

25) Joannes Ivanovicz: Contio in primitiis neo-mystae dicta Okolicsnae die 8. Decembris anno 1765. Tyrnaviae 1766, Typis collegii academici Soc. Jesu.

26) Joannes Nadasi S.J.: Jesu et Mariae Cliens, Posonii 1643.

27) Joanes Badlahar S.J.: Trias Oratorium panegyricarum: I. De Maria sine

labe originali concepta. II. De Assumpta in coelos. III. Stanislao Kostka aestu divini amoris extincto... Cassoviae 1692.

28) Georgius Ivanich S.J.: Virgo Deipara ex previsis Christi meritis ab originali labe praeservata, Cassoviae 1696.

29) Michael Turotzi S.J.: Lilietum Immaculatae Conceptae Beatae Virginia. Sive Album Austriaco-Marianum, Honori... DD.AA.LL. et Philosophiae Neo-Baccalaureorum; cum in Alma et Episcopali Universitate Cassoviensi Prima Philosophiae Laurea condecorarentur..., Anno 1696. Leutschoviae, Typis Samuelis Bruver.

30) Joannes Frivaldsky: Suppellex Concionatoria in festis Deiparae Virginis et SS. Angelorum. Pars I. Leutschoviae. Pars II. Cassoviae 1781.

31) Jozef Munkay: De immaculata Conceptione B. M. V., Cyril a Method, III, nr. 37, 38, 39, 40.

32) Pantaleon Golessény OFM: Sermo de immaculata conceptione B. V. Deiparae ad P. T. patres vocales, pro generali capitulo totius ordinis minorum S.P.N. Francisci, Romae in conventu B.M.V. de ara coeli sub auspiciis Pii papae IX. congregatos, habitus ibidem die 5. mensis Maji anno 1856. Posonii 1856, Typ. A. Schreiber.

33) Ludevít Sztárek: Orationes dum Sodalitas Immaculatae Conceptionis B. Mariae Virg. in Gymnasio Trenchiniensi instauraretur, dictae. Posonii 1858.

34) Augustinus Roskoványi: Beata Virgo Maria in suo Conceptu Immaculata.

35) Andrej Mráz: Dejiny slovenskej literatúry, Bratislava 1948, str. 62.

36) Ignác Stopka: O nepoškvrnenom počaťu Panny Márie, Katolícke Nowini, Roč. III. 1851, č. 20, 21.
Ignác Stopka: O nepoškvrnenom počatiu panny Marie, Katolícke Nowiny, Roč. IV, 1852, č. 53.

37) Anton Vojtech Gazda OFM: Duodena Mariana, to gest: Dwanáctero Kázanj, které na Swátky a Slawnosti Matky Božskeg Panny Marye k wetssý cti a chwále gegj složil, a s dowolenjm Wrchnosti na Swětlo wydal... W Uherské Skalicy, Wytisstěné u Jozefa Antonja Sskarnycla 1798, pp. 255.

38) J. Nogáll: Swätý Dewiatnik o Neposskwrnenom Srdci Bl. Panny Marie, pôwodne sostawil János Nogáll, Duchowník na ústredňom semenissti pessťanskom. Z druhého wydania zoslovenčil Odsek slov. c. l. spolku na tomže Semenissti. W Budine 1854.

39) Jednotný katolícky spevník, Ján Pöstényi: Prívet, str. 3, Trnava 1939.

40) Ibd., nr. 18, v. 4.

41) Ibd., nr. 24, v. 5.

42) Ibd., nr. 27, v. 3.

43) Ibd., nr. 67, v. 1; č. 371.

44) Ibd., nr. 86, v. 5; nr. 98, v. 3.

45) Ibd., nr. 40, v. 1.

46) Ibd., nr. 60, v. 2.

47) Ibd., nr. 15, v. 1.

48) Ibd., nr. 5, v. 1.

49) Ibd., nr. 30, v. 1.

50) Ibd., nr. 382, v. 4.

51) Ibd., nr. 386, v. 1.

52) František V. Sasinek: Ruženec obsahujúci XV básničiek ku cti Bl. P. Marie, na jej sviatky sa vzťahujúcich, Katolícke Nowiny, Roč. VI, 1854, č. 33, 35, 36, 37.

53) Apoštolský List Najswätejssieho Pána Nasseho Pia z Božieho rízenia Pápeža IX., o wierozákonnom rozhodnutí Neposskwrneného Počatia Panny Bohorodičky. Wydal Spolok Sw. Štefanský. W Budíne 1855.

54) Daň lásky na dôkaz neobmedzenej oddanosti synovskej k nohám slávnej kráľovnej nebeskej zložená na pamiatku slavného jej víťazstva v cirkvi bojujúcej L. P. MDCCCLIV. dňa VIII. prosinca obdrža-

ného; od údov odseku slovenského cirkevno-literárneho spolku na ústredňom semeništi Pešťanskom. V Budíne 1856.

55) Štefan Závodník: Zjawenie Matky Božej w mestečku Lourdes (čítaj Lurd). Priateľské slowo k premilým w Kristu bratom, priateľom a ctiteľom Mariánskym wôbec... K 25-ročnému jubileu prehlásenia článku wiery o neposskwrnenom Počatí Blah. Panny Marie, tejže Matky Božej w Lourde zjawenej. W Trnave 1879.

H. Lasser: Panna Maria lúrdska. Dľa spisu: Notre-Dame de Lourdes katolíckym Slovákom podáva Martin Kollár. Vydal Spolok sv. Adalberta (Vojtecha). V Trnave 1885.

Letanie ku Matke Božej Lourdskej. W Uh. Skalici, tlačou Teslíka a Neumanna. (Bez udania roku.)

Robert Weissenhofer: Pasáčka lurdská čili: Cesty Božie sú podivné. Divadelný kus v piatich dejstvách. Z nem. preložil Alfonz Bernkopf. Vydal Martin Kollár. V Trnave 1890.

František Weisz: Pieseň k Lurdskej p. Marii, Kráľovna sv. Ruženca, Roč. V. 1893, č. 8.

Panna Maria Lurdská, alebo Kto má pravdu? Poslowenčil z češtiny podľa nem. orig. Š. Goretlovic, W Trnave 1894.

J. Šimalčík: Zázračné Lurdy, Banská Bystrica 1937.

N.: Zážitky slovenskej lekárky v Lurde, Hlasy z Ríma, roč. III., 1954, nr. 2, str. 3.

56) Zprávy Mariánskej kongregácie Nepoškvrneného Počatia v Ústave Trnavských Uršulínok, Trnava 1925.

Ruža duchovná. Ročnica Mariánskych kongregácií. Sostavil P. František Chmeľ. Trnava, Posol 1946.

57) František Chmeľ S.J.: Nepoškvrnená. Prednášky, básne, sborové recitácie a divadelné hry na oslavu Nepoškvrneného počatia v Mariánskych kongregáciách. Vydal Posol BSJ v Trnave 1946.

Slávnosti v Mariánskych kongregáciách. Vydal Posol BSJ v Trnave 1946.

58) Bratstvo Nepoškvrneného Srdca Panny Márie na obrátenie hriešnikov. Vydal Posol Božského Srdca v Trnave 1904.

59) Modlitby na slawnost Neposskwrneného Počatia preblahoslaweneg Panny Marie. W Pesti 1855.

Pobožnosti k Neposskwrnenej Preblahoslavenej Panne Marii. Komárno 1855.

Fr. Náhlik OFM: Božské Srdce Pána a nepoškvrnené Srdce Panny Marie... V Prešove 1889.

Neit Vollay: Hodinky o nepoškvrnenom počatiu najsvätejšej Panny Marie. V Ružomberku 1890.

Jozef Kompánek: "Ja som Nepoškvrnené počatie", to jest Lurdská Panna Maria. Modlitebná knižka... V Ružomberku 1897.

Andrej Kubina S.J.: Príručná knižka dietok Mariiných. Poslovenčil Andrej Kubina z Družiny Ježišovej. V Trnave 1898.

Úcta Panny Marie bez poškvrny hriechu počatej. Složená pre verných a horl. ctiteľov P. Marie od kňazov Spoločnosti Ježišovej. V Trnave 1904.

Úcta P. Márie bez poškvr. hriechu poč. a sv. Jozefa. Vydal Posol B Srdca J. 1918, Trnava.

Malé hodinky o nepoškvrnenom počatí P. Marie. Vydal Posol B. Srdca v Trnave 1924.

Lurdská bojovná pieseň. Vydal Posol B. Srdca J. V Trnave 1924.

Rudolf Mikuš S.J.: V službách Kráľovnej nebies. Vydal Posol B. Srdca v Trnave 1925.

Lawrence G. Lovásik S.V.D.: Mariánske noveny. Preložili Sestry sv. Cyrila a Metoda, Danville, Pa., Jednota Press, Middletown, Pa., 1947.

Hodinky o Nepoškvrnenom Počatí Panny Márie. Posol BSJ, Trnava 1948.

60) Jednotný katolícky spevník, Trnava 1937, nr. 341, 363.
61) Tichomír Milkin (Ján Donoval): "Nepoškvrnená." Katolícke Noviny, roč. 47, 1897, nr. 23.
62) Gorazd Zvonický: Mýtnik pred Madonou. Vydala Správa saleziánskych spolupracovníkov v Bratislave 1948.
63) Schematismus venerabilis cleri Administrationis Tyrnaviensis pro anno Domini 1948, p. 231.
64) Vincenzo Sardi: La solenne definizione del dogma dell' Immaculato concepimento di Maria Santissima. Atti e documenti publicati nel cinquantesimo anniversario della stessa definizione, vol. II., Roma, Tipografia Vaticana 1905, p. 668.
65) V. Sardi o. c. p. 655.
66) Katolícke noviny, roč. 69, nr. 17, p. 3.
67) Vincenzo Sardi o. c. p. 661.
68) Vincenzo Sardi o. c. p. 676.

Zomrel P. Celestín Lepáček, O.F.M.

Zo Slovenska prišla koncom októbra smutná zpráva, že tam zomrel Dr. Celestín Lepáček OFM, provinciál františkánov na Slovensku. Zomrel 8. októbra 1955 pomerne v mladom veku 50 rokov.

Menovaný narodil sa 11. júna 1905 v Trstenej. Do františkánskeho rádu vstúpil 27. augusta 1921. Na kňaza bol vysvätený 29. júna 1929. Hneď po vysviacke študoval na univerzitách v Bratislave a v Paríži slovenskú a francúzsku reč. Tieto štúdiá ukončil doktorátom filozófie v roku 1935. Hneď nato stal sa profesorom slovenčiny a francúzštiny na františkánskom gymnáziu v Malackách. Od roku 1940 až do 1946 bol aj riaditeľom tohto gymnázia. Roku 1946 bol zvolený za provinciála františkánov na Slovensku. Túto funkciu zastával až do svojej smrti 8. októbra 1955.

Okrem význačných funkcií vo svojom ráde Dr. Celestín Lepáček získal si aj dobré meno v slovenskej literatúre. Preskúmal knižnice jednotlivých františkánskych kláštorov na Slovensku a poobjavoval v nich viacerých dovtedy slovenskej verejnosti neznámych františkánskych spisovateľov.

Uviedol do slovenskej literatúry Hugolína Gavloviča, Abrahamffyho, Benigna Smrtníka, Šimku a iných františkánov, ktorých spisy ležali väčšinou v rukopisoch vo františkánskych knižniciach. Vydal tiež obsažnú prácu o francúzskom konvertitovi a spisovateľovi Ernestovi Psicharim. Prispieval skoro pravidelne svojimi článkami do najrozličnejších slovenských časopisov. Bol členom Slovenskej katolíckej akadémie, Spolku slovenských spisovateľov a členom Kultúrnej komisie Matice slovenskej. Veľmi činne sa zúčastňoval skoro na všetkých slovenských kultúrnych podnikoch.

Jeho predčasnú smrť spôsobili okolnosti, ktorým musel čeliť ako hlavný predstavený, keď komunistická vláda zhabala všetky kláštory. Prešiel kalváriou rozličných koncentračných táborov. To podlomilo jeho ináč pevné zdravie a ukončilo jeho plodný život.

B. Št. Buc

Poznámky

TÚŽBA PO PRAVDE, ALEBO BOJ O ČITATEĽA?

Už plné dva roky sa v slovenskej literatúre hlasno volá po novej tvorbe, úprimnejšej, pravdivejšej a odvážnejšej. Mináč už v jeseni 1953 prízvukuje: "Nie učiť sa špeciálne písať, ale učiť sa vidieť do hĺbky života, do jeho rozporov, rozširovať a prehlbovať svoje poznanie a tým sa učiť aj charakterovej odvahe — lebo šírka a hĺbka poznania nesporne súvisí so silou charakteru." A o rok neskoršie: "Aj v najpriebojnejšom, najsmelšom diele posledných čias ide o priebojnosť politickú, ktorá nejde ruka v ruke s priebojnosťou umeleckou. Málo bolo períód v slovenskej próze, v ktorých spisovatelia tak zhusta pracovali hotovými formulkami a tak málo objavovali."

Nespokojnosť nie je len u Mináča, ktorý má častejšie odvahu vidieť veci neoficiálne, ale ozýva sa i neobjavený a schématicky Štítnický: "Ukázať v plnosti celý dramatický boj medzi starým a novým, medzi odchádzajúcim a prichádzajúcim, ale nie okom objektívneho pozorovateľa, chladného, nezaujatého diváka, ale srdcom rozpáleného bojovníka" atď., hovorí v článku "Zodpovednosť spisovateľa". Stojí za povšimnutie, že je to len slovami ovešaná Stalinova poučka a dialektickom materializme.

Dva roky diskusií, referátov, sjazdov, kritík a sebakritík ostáva však bez plodov. Literatúra sa ďalej potáca v slepej uličke, z ktorej nevie nájsť východisko. Prečo nepovstane tvorba silná a úprimná, individualizovaná a odvážna? Tu sa natíska použiť slovo: stádovitosť, ktoré charakterizuje stav dneška. Spisovatelia v dôsledku previerok, politického usmerňovania, prevychovávania a školenia stratili seba, naučili sa úzkostlivo držať prst na pulze straníckych nálad. (Tí, ktorí sa to nenaučili, naučia sa čosi iné: mlčať, alebo písať len pre priečinok.) Strana bojuje za splnenie päťročnice, spisovatelia píšu o baniach, komínoch a traktoroch. Strana chce získať človeka, spisovatelia agitujú zveršovanými heslami a novelistickými agitkami. Strana si spomenie, že ľudia potrebujú aj radosť a zábavu, spisovatelia píšu o kvetoch, o jari, o mesiačku a o láske. Život sa stal továrňou s presným výrobným procesom. Inžinieri ľudských duší znormovali človeka, vyrobili štandardné typy, vytvorili čierno-bielych hrdinov.

Pomôže však sila charakteru, o ktorý usiluje Mináč, keď Strana je nedotknuteľné tabu, keď ľudia sú apriori rozdelení triednym hľadiskom, keď dialektický materializmus je jediný pohľad na svet v ľuďoch a okolo nich? Celá túžba po novej a hlbšej literatúre je potom len tragickým zápasom Dona Quijota s veternými mlynmi.

Príčina je hlbšie, než kde ju kritici i autori hľadajú. Leží v ideových prameňoch chladnej ideológie a bez prerastenia a prekročenia jej hraníc nie je možné horúce a bezprostredné ponorneie sa do skutočnosti. Človek nie je len plod hospodárskych pomerov a výrobných síl, ale i dušou, ktorá blúdi medzi pochybnosťami a milosťou Boha. Preto nedostatok odvahy, schématičnosť a nepresvedčivosť sú jedinými možnosťami usmernenej literatúry. A čitateľ to cíti pri čítaní diela, i toho naoko odvážneho. (Lazarovej O s i e h n i e z d o, Mináčove K r á t k e p r ó z y), cíti sa oklamaným, podvedeným, dielo odloží a viac po ňom nesiahne. A tu sme prišli k bodu, ktorý komunistov najviacej páli: literatúra nevychováva! Aby však vychovávala, musí jej človek dôverovať, nesmie byť chladná a neosobná, ba viac: musí ju milovať! A tieto meradlá i požiadavky platia aj pre poéziu, avšak ešte väčšou a nekompromisnejšou mierou. Poézia je krehšia a preto v nej každé papierové slovo, každý neprežitý cit a každá predpísaná myšlienka pôsobí ešte cudzejšie a neúčinkuje; nehreje, ale chladí, nepriťahuje, ale odrádza.

Skutočnosť je silou, ktorá i komunistických tvorcov prinútila zamyslieť sa a preto sa zišli na celoštátnej konferencii o poézii do Prahy (3.—4. júna 1955).

Kritické hlasy, ktoré sme spomínali, boli dosiaľ najviac adresované prozaikom, ale teraz zasiahli i básnikov. Zisťovali sa známe fakty, kritizovalo sa oficiálne nadšenie poézie, jej povrchné plávanie na hladine života, jej neúspech pri dobýjaní ľudských sŕdc. Pre slovenských básnikov však až obdobie pokonferenčné bolo obdobím varu. Kritické ohne rozdúchal Mináč svojím článkom "Básnici, čo ďalej?" Diskusia priniesla mnohé hlasy, ktoré boli úprimnejšie ako všetky, čo sme doteraz počuli.

Juraj Špitzer píše v liste Pavlovi Horovovi: "Mnohí básnici vedia sa ukojiť jalovým vyspevovaním, tyrádami o šťastnom, pokojnom, bezbolestnom, rajskom živote. To sú oni, ktorí vytvárajú tzv. oficiálny vkus a v ich ústach sa ozajstné životné pravdy, skutočné víťazstvá a úspechy oslobodených rúk a umov stávajú nepodarenou farbotlačou." A ďalej: "Možno, že krivdím, ale básnici príliš často dvíhajú svoje srdce do výšok žeriavov, často fárajú s baníkmi do baní, pri čom je v básni dôležité práve to, že básnik fára."

Jozef Bžoch však bol ešte úprimnejší: "Navykli sme si nejako pre superlatívy zabúdať na pravdu, a čo horšie, všetci o tom dobre vieme. Preto je nedužívá nielen poézia, ale i kritika: presne podľa zákonitosti spojitých nádob. Pri všetkom, čo som doposiaľ povedal, je najparadoxnejšie to, že hoci sa o našej poézii píše za posledné roky vari najviac, skôr stráca starých, ako získava nových čitateľov. Stali sa naši básnici obeťou sebaklamu, optickej ilúzie zo zájazdov? Poézia ešte neprenikla do národa tak, ako by sme si to želali, ale najmä nie tak, ako o tom hovoríme."

Nie sú však len odvážlivci, ktorí sa púšťajú na neznámu pôdu komunistickej úprimnosti v priznávaní neúspechov, ale sú i ľudia, ktorí stále stoja v ochrannom tieni straníckych smerníc. Dedinský píše: "Celá generácia, dospievajúca za klerofašistického režimu, bola izolovaná od svetovej kultúry a nemala možnosť vzdelávať sa na tom, čo tvorí svetovú kultúru." Tak! Keď E. B. Lukáč si dovolil v 1948 vydať výber prekladov zo svetovej poézie, došlo to tak ďaleko, že na verejnej schôdzke v Redute musel referent, ktorý pridelil papier, pokorne sa vyznávať zo svojej neostražitosti. Svetová poézia platila vtedy za dekadentnú a nikto sa nemal od nej čo učiť. Lukáčovi, Smrekovi, Šprincovi a iným nikto však za Slovenského štátu nezabraňoval sprístupňovať svetovú literatúru. A ďalej Mihálik, dnes 29ročný, vyrastal za klerofašistického štátu a ten svojou veršovou technikou platí za najlepšieho. Sám vyčíta, že dnešní mladí básnici (Mojík, Ferko a iní) nemajú potuchy, čo je jamb, trochej, alexandrín, rytmus a rým. Títo 20-25roční chlapci však dorástli teraz. Zaujímavá logika. Nikto, kto v sebe neobsiahol a neprehodnotil celú svetovú kultúru, nemôže vytvárať kultúru novú, socialistickú.

Avšak aj spomínaní odvážlivci nezabúdajú na povinnú vďaku Strane. Špitzer sa stále dovoláva pravdy a prízvukuje, že tá v dnešných dielach chýba najviacej: "Pravda je všemocná, nepatrí mne, patrí všetkým, ona má mňa, ja ju nemám! Ak platí Majakovského: Lenin je Strana, Strana je Lenin, platí bezpodmienečne: Strana je pravda, pravda je Strana!"

Zistiť, kde prestáva vnútorná úprimnosť a kde začína povinná oslava Strany, nie je našou úlohou a nebolo by to ani najľahšie. Dnes je však už formovaná túžba po jasnej odpovedi, prečo je nezáujem čitateľa o dnešnú literatúru, ba i odpoveď je tu, hoci nie celkom vyčerpávajúca. Aby sa čitateľ zachránil pred ubíjajúcim slovom propagátorov spisovateľov a básnikov, odchádza do samoty, dištancuje sa od ich vplyvu. A sám je učiteľ a sám je i spisovateľ: prvý si samotou zachraňuje dušu a druhý sa proti nej búri, lebo ona zapríčiňuje, že jeho knihy ležia v regáloch obchodov a verejných knižníc.

Bojom o čitateľa môže však literatúra získať. Na spisovateľoch však bude záležať, či budú hovoriť staré veci novým spôsobom, alebo či vykročia na nové cesty. Na týchto nových cestách by však nesmelo platiť pravda je Strana, ale pravda je Pravda. Potom by bol boj o čitateľa, ale i o literatúru, víťazný.

Fero Zobor

ŠTÚROVCI POD ČERVENOU LUPOU

Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry v Bratislave (séria Naši klasici) vydalo roku 1955 Súborné dielo Jána Bottu. Text pripravil, štúdiou a poznámkami doplnil Ján Marták. Jeho úvodná štúdia má 83 strán. Samotná štúdia prináša mnoho zaujímavého materiálu a spolu s poznámkami tvorí dobré kritické vydanie súborného diela Jána Bottu, popredného básnika školy Štúrovej. Ale keďže podľa rozkazov rodnej Strany na celú slovenskú minulosť treba použiť marxistických meradiel a za každý historický zjav, ktorý nebol výsledkom "triednej uvedomelosti", treba obviniť kresťanstvo, i Ján Marták dal sa na túto neslávnu robotu a svoju štúdiu začína osobitnou kapitolou. Zmyslom tohto "úvodu" k úvodu bolo poukázať na tragiku štúrovského hnutia, lebo "Tragika tohto vývinu, tohto slovenského rozchodu národných a sociálnych záujmov, odrazila sa aj v slovenskej literatúre." (Str. 16)

Keď sa prehryziete zmotanou a násilnou marxistickou terminológiou, prídete k uzáveru, že "tragikou" štúrovcov bolo ich kresťanstvo, ich idealizmus. Ako národovci a budovatelia slovenskej "kmeňovej" osobitosti dostali milosť od Jána Martáka, ale prepadli načisto ako "triedne neuvedomelí" sociálni činitelia, ktorí napokon v ozbrojených akciách pri Világoši pomáhali spolu s cárskymi vojskami udusiť sociálne požiadavky národov a svojím slovanským rojčením pripravovali cestu reakčnému cárskemu slavianofilstvu.

Hľa, niektoré ťažké hriechy štúrovcov podľa Martáka: "Ale štúrovci prijali a modifikovali klasický idealizmus dôsledne. Boli a ostali idealistami bezvýhradnými. Dotyk s neradostnou slovenskou skutočnosťou im ho základnejšie nenaštrboval, naopak, akoby ich v ňom ešte utvrdzoval. Okrem Heglovej dialektiky a pochopenia vývinu ako zákonitého procesu prijali aj jeho systém s tým, že si ho prispôsobili ku kresťanstvu. Domýšľali ho do dôsledkov, preto pre nich filozófia mala ten istý obsah ako náboženstvo a končila sa v jednoznačnom teizme." (Str. 13) Alebo takýto hriech štúrovcov: "Počítali ešte s daným spoločenským zriadením a čakali reformy od "stavov a rád" na sneme a od stolíc, ktoré neboli schopné obmdeziť zemianske výsady ani v ničení zemiakov a obilia na špiritus, keď ľud mrel hladom v tisíckach. A predsa táto mládež mala rada svoj ľud a svoju vlasť neskrývanou horúcou láskou. Mnoho v nej bolo zápalu a nadšenia (o entuziazme si prednášali ako o nevyhnutnom). No prísne kresťansko-idealistické nazeranie prekročiť nemohla, teda ani jasne vidieť skutočnosť ako výsledok konkréntych zlých síl, zakorenených v spoločenskom poriadku, dusiacom každý rozvoj." (Str. 23) Ján Marták mohol do zátvoriek dodať: Práve tak, ako dnes nedostatok chleba, mäsa, obuvi, šatstva na Slovensku je výsledkom zlých konkrétnych síl, zakorenených v spoločenskom poriadku, dusiacom každý rozvoj.

Ďalej sa dozvedáme od Martáka, že za "tragiku" štúrovcov je zodpovedný medzi inými aj J. M. Hurban, ktorý "v II. ročníku Nitry (1844), veľmi čítanej, pretože to bola prvá publikácia v štúrovskej slovenčine, uverejnil prózu 'Prítomnosť a obrazy zo života slovenského'. Tam vychovávateľ Vedomil takto naučuje mladého Vladimíra: 'Naša filozofia, milý môj Vladimír, je najčistejšie náboženstvo'..." (Str. 24)

Pravda, štúdia by nemohla byť úplnou, keby nedostala výprask ešte "buržoázna história", ktorá "rada vyzdvihovala slovenskú účasť na ozbrojených akciách rokov 1948-9 ako najvýznamnejšie vyvrcholenie snáh slovenského meštianstva, ako najväčší úspech štúrovského hnutia. Akoby táto priama účasť v bojoch po boku cisárskeho a cárskeho potlačovania revolúcie v Uhorsku bola najvýraznejším znakom tohto pokolenia, akoby ňou, touto účasťou bolo potvrdilo a spečatilo všetko svoje usilovanie a našlo v nej správne politické východisko". (Str. 15) Holuby a Daxner odvisli na šibenici, ale Ján Marták zachránil si krk, lebo sa 'triedne uvedomil" a takto "triedne uvedomelý" spolu s Lacom Novomeským zrušili Maticu slovenskú, zhanobiac dielo štúrovcov.

—*r*—

HUDBA DNEŠNÉHO SLOVENSKA

Javisko, bulletín Národného divadla v Bratislave vo svojom júnovom čísle 1955 prináša z pera Dr. Jozefa Šamku článok "Význam opery Juro Jánošík v súčasnej tvorbe našich skladateľov". Možno sa z neho dozvedieť nielen o tom, čo sa na dnešnom Slovensku hudobne tvorí, ale aj o "socialistických" kritériách, podľa ktorých hudobní skladatelia musia tvoriť. Zaujímavé je, že sa o slovenských skladateľoch nehovorí osobitne, ale striedavo alebo zarovno s českými skladateľmi. Ale nechajme najprv hovoriť Dr. Jozefa Šamku: "Pri pohľade na hudobnú tvorbu českých a slovenských skladateľov za posledných desať rokov badáme, že naši skladatelia od oslobodenia ČSR v roku 1945 a najmä po víťaznom februári roku 1948 v tvorbe svojich nových diel začínajú uplatňovať hľadiská socialistického realizmu. Vo svojich nových piesňach, sboroch, kantátach, operách volia si tématiku, ktorá je blízka aktuálnym problémom nášho súčasného života, alebo pokiaľ sa vzťahuje na minulosť, jej dnešné umelecké stvárnenie a prehodnotenie nám otvára na ňu nové pohľady. Nový život a nové jeho problémy dokonca vytvárajú si v tvorbe skladateľov nové žánre, predtým vôbec nepestované alebo len málo pestované, ako masová pieseň, častuška, ľudová kantáta, a okrem takých žánrov, ktoré jestvovali už aj predtým (napr. komorná a symfonická hudba), celé toto úsilie vrcholí v tvorbe opery." Zneje to tak, ako keby slovenská hudobná tvorba datovala sa len od "oslobodenia ČSR" v roku 1945 a 1948. Čo sa týka "prehodnotenia minulosti", vieme, čo to znamená: falšovanie a prekrúcanie minulosti, hľadanie komunizmu tam, kde ho nikdy nebolo, natieranie stien minulosti červenou farbou a vešanie Leninových obrazov na každý duchovný prejav slovenskej minulosti.

Ďalej nám Dr. Šamko hovorí: "Po oslobodení našej vlasti slávnou Sovietskou armádou celá hudobná tvorba a v prvom rade najmä pieseň a kantáta stávajú sa účinným spoločenským činiteľom v boji o prevýchovu širokých vrstiev oboch našich národov... Tak, ako sovietske piesne, i naše nové piesne vyjadrujú živý vzťah skladateľa k svojmu ľudu a získavajú si vrelé sympatie medzi pracujúcimi nielen doma, ale široko-ďaleko v ostatnom svete. Ušľachtilými ideami slobody, demokracie a mieru sú presiaknuté aj masové piesne slovenských skladateľov, ako Urbancove piesne Hej, slnko vychodí a Radostne budujeme. Elbertova Údernícka a pieseň Poďme, chlapci a dievčatá, Moyzesova Znej, pieseň víťazná, Kardošova Pieseň šťastných ľudí a Údernícka, Jurovského pieseň mladých robotníkov, Moyzesove, Suchoňove, Cikkerove, Andrašovanove, Holoubkove, Mikulove, Novákove, Matúškove a Ferenczyho spevy a tance pre súbory ĽUT, SĽUK, Lúčnicu, USV a i. Významná je tvorba nových kantát, ktorá obzvlášť po historickom februári 1948 svojou závažnou tématikou a mravnou presvedčivosťou pohotove a účinne vyjadrovala myšlienky a city širokých más pracujúcich." Podobný nezmysel môžu prehltnúť iba ľudia, žijúci pod terorom rodnej Strany. Hladké, preťažené a bezmocné masy pracujďcich majú síce city a myšlienky, ale nie tie, ktoré im zvučia z kantát. Revolučné, hej, ale proti režimu. Zo slovenských kantát uvádza Dr. Šamko tieto: Mierová kantáta a Pozdrav veľkej zemi od laureáta štátnej ceny a čs. ceny mieru Dezidera Kardoša, Kantáta o Gottwaldovi od Šimona Jurovského a Spev o Komunistickej strane od Andreja Očenáša.

"Zo symfonických skladieb, ktoré ospevujú nový život v našej vlasti a usilujú sa o mierové nažívanie so všetkými národmi, spomeňme štátnuo cenou vyznamenané dielo Metamorfózy od laureáta št. ceny Eugena Suchoňa, Ráno a Spomienky od laureáta št. ceny Kl. Gottwalda a čs. ceny mieru Jána Cikkera, Východoslovenskú predohru Dezidera Kardoša, Tatry od Jána Zimmera, Moyzesovu Februárovú predohru a VI. symfóniu — Pioniersku, Jurovského Mierovú symfóniu, Vzkriesenie od Andreja Očenáša, Ferenczyho Hurbanovskú a Veselicu."

Nemýlia nás komunistické nadpisy týchto skladieb. Slovenskí skladatelia by boli tvorili aj bez komunistického režimu. Pravda, mená ich skladieb by boli iné. Nebude nič ľahšieho pre skladateľov alebo pre hudobných historikov budúcnosti, ako jednoducho premenovať tieto skladby. Hudba je univerzálna ako univerzálny

je ľudský osud a jeho reakcie na život. Jedno nám treba uznať, že komunistický režim vedel a vie si oceniť funkciu umenia v preporodzovaní sa ľudskej duše, preto neľutoval nijakých hmotných obetí, aby zapriahol umelcov do svojho boja za dobývanie ľudského srdca. Umelci pocítili, že nie sú len parazitmi ľudskej spoločnosti, že ich umenia si všímajú, že sú tvorcami verejnej mienky. Zdanlivo azda podľahli režimistickému tlaku. Ale za akú cenu! Za cenu slobody svojej umeleckej tvorby; za cenu toho najdrahšieho, čo umelec má — osobnej slobody. O tejto osobnej umeleckej tragédii bude možno vyniesť spravodlivý úsudok až po časovom odstupe, keď opadnú vlny teroru a fyzického nátlaku.

Slovenská hudobná tvorba posledného desaťročia vyznačuje sa dvoma slovenskými operami: Krútňava od Eugena Suchoňa a Juro Jánošík od Jána Cikkera. Kritika domáca i kritika zahraničná prijala tieto dve opery s veľkým uznaním. Krútňavu sme počuli z gramafonových dosiek a jej hudobné umenie, presýtené nesmrteľnými melódiami slovenskej ľudovej piesne, jej slovenská čistota, hĺbka a rozmanitosť, jej dominantné vibrovanie slovenskej národnej duše, jej slovenské farby a jej slovenská chuť; to výsostné umenie Suchoňove, nezakalené ešte "socialistickou" propagandou — to všetko robí z Krútňavy dielo, ktoré je výkvetom slovenského hudobného génia. Keby Krútňava nebola vznikla za železnou oponou, mohla už dávno nastúpiť víťaznú cestu aj po slobodnom Západe a mohla sa už stať imaním celého kultúrneho sveta.

Cikkerov Juro Jánošík podľa terajšej hudobnej kritiky je údajne tiež dielom klasickým. Nemali sme možnosť ju počuť, ale odcitujeme hoci "triedne" prifarbenú kritiku Dr. Šamku: "Opera Juro Jánošík, ktorú skladateľ dokončil už v máji roku 1953, odohráva sa na historickom podklade života nášho ľudu v rokoch 1711-13 a líči jeho túžby po slobode a spravodlivosti. Cikker dokázal, že v realistickom hudobnom stvárnení jánošíkovskej tématiky je skladateľom najpovolanejším. Jeho opera je zdarilým výsledkom snáh viacerých skladateľských generácií zhudobniť tento námet.... Cikkerov odvážny čin treba vidieť predovšetkým v novotárskom zvládnutí mimoriadne závažnej a zodpovednej úlohy: zobraziť realistickú pravdivosť ústrednej postavy Jura Jánošíka ako symbol oslobodenia nášho ľudu spod jarma feudalizmu najadekvátnejšími hudobno-dramatickými prostriedkami, s dosiahnutím čo najväčšieho účinu v jednotlivých situáciách celovečerného predstavenia opery."

Keď si tak všimnete obsadenia úloh či už v Jánošíkovi, alebo v iných operách, ktoré dnes hrajú na javisku Opery Slovenského národného divadla, zaráža záplava neslovenských mien. Nenašiel sa Slovák na úlohu Jánošíka? Spieva ju Oldřich Spisár. Ani na veliteľa pandúrov Lehotského neobolo iného len Ferdinanda Krčmářa. Šourek, Nouzovský a celá záplava Neslovákov. História sa opakuje. Ešte aj korepetírori sú inej národnosti: Štefan Kouba, Miloš Váňa a realizáciu kostýmov musela mať tiež Anna Medvědová.

—*r*—

Knihy

BIELA KNIHA. PRÁVO SLOVÁKOV NA SAMOSTATNOSŤ. Dr. Ferdinand Ďurčanský. Vydal Slovenský oslobodzujúci výbor. Buenos Aires: 1954. Strán 998. Cena $10.00.

Táto "Biela kniha", ktorá ňou nie je, bola z určitej strany privítaná zvučnými komplimentami ako monumentálne a epochálne dielo. Nuž každé hodnotenie závisí od meradiel a hľadísk hodnotiteľa. I keď svojou povahou a celkovým spracovaním vymyká sa takmer paušálnemu posúdeniu, predstavuje ona rozhodne pozoruhodné úsilie vo smere koncentrácie a utriedenia materiálu o politických aspiráciách a boji Slovákov za štátnu samostatnosť. Hoci toto dielo svojím obsahom nepatrí medzi tie, čo človek nepustí z ruky, kým ich neprečíta, je to zaiste spis, bez ktorého sa nebude môcť obísť, kto sa bude chcieť vážne zaoberať slovenskou otázkou po 1918.

Vari najzreteľnejšie v tomto svojom spise prejavuje sa Ďurčanský ako činná osobnosť, ako nositeľ určitých vlastností. I keby čitateľ tieto aspekty jeho personality nepoznal z vlastnej skúsenosti, mohol by ich ľahko vykonštruovať z jeho obsahu. Ako dynamická individualita, autor vyníma sa nám zo svojej práce v štyroch hlavných úlohách: ako znateľ politického materiálu o Slovensku, ako obránca slovenskej národnej veci (advokát), ako hlásateľ určitých ideí, ktoré podáva v určitom poriadku (profesor) a konečne ako sebavedomý muž, ktorý nielen prejavuje politické ambície, ale aj predkladá určité riešenia tak v oblasti politiky slovenskej, ako v oblasti politiky stredoeurópskej (politik). Táto schéma dovolí nám aspoň približne zhodnotiť tieto štyri základné úlohy, v ktorých autor zreteľne vystupuje vo svojom diele.

ZNATEĽ PRAMEŇOV. Ďurčanský nepochybne vniesol do slovenskej politiky čosi, čo chýbalo predošlej generácii. Treba v záujme pravdy konštatovať, že za Uhorska i v prvých rokoch Česko-Slovenska slovenská politika žila bez veľkých programov, vyčerpávala sa v efemerných improvizáciách, bola skôr hnaná udalosťami, než vedená vopred a presne formulovanými cieľmi. Ďurčanský patrí medzi tých príslušníkov súčasnej generácie, ktorí vniesli do slovenskej politiky váhu písaného slova, váhu dokumentov, váhu štatistických dát, ktoré osvetľujú národný boj zo stránky sociologickej a sociografickej. Pozná pre túto prácu význam evidencie sociálnych faktov, význam fasciklov a kartoték, slovom význam technického aparátu. Má zmysel pre detail, ktorý izolovane nie je veľmi význačný, no ktorý na určitom mieste a v určitej spojitosti zosilňuje štrukturálne celkovú argumentáciu. Mnohí ľudia si predstavujú náš problém a náš zápas s cudzími národmi ako preťahovanie sa na povraze. Pretože nás je menej, nuž podľa nich naši silnejší susedia nás vždy pretiahnu. Toto zaiste je simplifikácia. Ide skôr o inú vec. Donedávna Slovensko predstavovalo mocensky akési vákuum. Náš ľud nebol dosť vzdelaný, nebol organizovaný, nemal dosť rozhľadenej inteligencie, čo by ho bola viedla. Tento stav bol schválne udržovaný príslušnými cudzími vládami, ktorých cieľom bolo Slovensko hospodársky vykorisťovať a politicky ovládať. Problém našej národnej slobody je však nielen otázkou politickou, ale do veľkej miery aj otázkou kultúrnou, hospodárskou, sociálnou. Ďurčanský pozná ako málokto význam týchto jednotlivých aspektov pre celkovú našu politickú účinnosť. Preto vo svojej knihe udáva pozoruhodné dáta o tom, ako sa tkanivá slovenského života na tých jednotlivých poliach postupne upevňovali. Sú v Európe aj menšie národy než náš, čo si u mocnejších susedov vynútili rešpekt svojej politickej existencie. Niet pochybnosti, že Slovensko svojím vnútorným rastom vypĺňuje pomaly mocenské prázdno nad sebou a raz presadí sa i proti silám susedných imperializmov. V tomto zmysle Ďurčanského kniha je nabitá faktičnosťou ako žiadna iná v našej politickej literatúre.

NÁRODNÝ APOLOGÉTA. Ďurčanský je nepreškriepiteľný v kapitolách, ktoré pojednávajú o tom, ako vznikol Slovenský štát. Tu pracuje jeho intelekt vari najspoľahlivejšie. Uvádza udalosti v celom ich intímnom učlenení a vnútornej neúprosnosti. Pád Česko-Slovenska a zrodenie sa Slovenského štátu sú podané s ne-

vyhnutnosťou, s akou sa prúd rieky valí dolinou. Úlohy jednotlivcov sú skôr podradného významu. V tomto smere Ďurčanský vpravuje slovenské dejiny minulých rokov do celoeurópskeho vývinu a poukazuje na jeho nezadržateľnosť a železnú logiku.

No ako praktický advokát Ďurčanský vie, že najlepšou obranou je útok, že obranca národnej kauzy vyhrá, keď rozdrví jej nepriateľov. Preto jeho kritika Masarykovej a Benešovej pseudodemokracie za prvého Česko-Slovenska je žravá a britká. Jeho kapitoly o politike Prahy sú podložené bohatstvom citátov a faktov. Beneš z nich vystupuje ako drobný český šovinista, ktorý vo víroch európskej politiky nevidí nič, než štvorhran historických Čiech a svoju pozíciu, pričom toto všetko vie obratne zakrývať frazeológiou demokracie. Tak isto jeho kapitoly o tom, ako tento medzinárodný arrivista nie priam priemerného štýlu pootváral sovietskej diplomacii dvere do Strednej Európy, ako nakoniec boľševizmus v smutnej úlohe spojenca Západu ovládol Strednú Európu, a postupne postavil sa do útočného strehu proti Západnej Európe a Západnému svetu vôbec, sú doložené dokumentami, ktorých presvedčivosť je neotrasiteľná.

PROFESOR. 1) M e t ó d a. Od spisovateľa, ktorý píše knihy s dôsledným aparátom a nepochybne aj s určitou vedeckou ambíciou, sa žiada, aby materiál zvládol, t. j. vnútorne učlenil podľa určitej vedeckej metódy. Vnútorné základné rozdelenie knihy a jej ďalšie rozdelenie na kapitoly, podkapitoly a body musí vyplývať z logického usporiadania matérie. Každý problém má svoju anatómiu. Každý dej má svoj prirodzený sled.

Pre spracovanie diela ako je "Biela kniha", najvhodnejšou by podľa môjho náhľadu bola bývala historická metóda s chronológiou ako pravidlom pre reťazové zcelenie jednotlivých čiastočných otázok. Menej vhodnou by bola metóda sociologická, t. j. vylíčenie slovenského problému v jeho jednotlivých hlavných aspektoch: politickom, kultúrnom, hospodárskom, sociálnom, a to pre nepomernú prevahu politickej problematiky. No autor nerozhodol sa ani pre jednu, ani pre druhú. Z hľadiska histórie Ďurčanský akoby bol rozbil dejiny na kusy a týchto fragmentov používa voľne podľa toho, ako ich potrebuje do svojej stavby. O začiatku slovenských politických dejín v IX. storočí píše celkom na konci knihy (str. 943-946). Prvý diel knihy začína Slovenským štátom ako vznikol r. 1939, druhý diel sa vracia ku problémom Česko-Slovenskej republiky ako sa tieto javili r. 1918 a po uzavretí kapitoly o zániku Česko-Slovenska r. 1939 prechádza v treťom diele ponad Slovenskú republiku na ľudovodemokratické Česko-Slovensko, ako sa toto ustanovilo r. 1945. Treba pripísať vari forme Ďurčanského inteligencie, že ako spisovateľ neintegruje, nesyntetizuje, ale skôr analyzuje a drobí veci. Týmto počínaním, žiaľ, autor stráca kontrolu nad obsiahlou matériou. Jednotlivosti akoby mu prekĺzali cez prsty. Preto sa mnohé veci v "Bielej knihe" opakujú a dielo vyzerá niekedy skôr ako zbierka dokumentovaných článkov než systematicky premyslený celok. Tie články — pravda — môžu mať určitú ucelenosť o sebe. No kniha má viac kapitôl, pojednávajúcich o práve samourčenia, o českom imperializme, o tom, ako sa komunizmus zmocnil vlády na Slovensku. Celá matéria mala byť lepšie zgrupovaná a jednotlivé kapitoly obsahove bez zvyšku vyčerpané. Veci, čo logicky a tématicky patria k sebe, mali byť zcelené. Napríklad stať "Jestvovanie Česko-Slovenska prekážkou spolupráce národov Strednej Európy" (kap. XIV., podkap. 7., bod B.) bolo možno zlúčiť so staťou "V Strednej Európe niet miesta pre Česko-Slovensko" (kap. XX., podkap. 6., bod A.). Toto rozbitie dejinnej chronológie sťažuje čítanie diela. Nemáte dojem, že idete po rovnej ceste vývinu, poľanou jasných skutočností, ale skôr, že sa predierate húštinou spletených faktov, že preskakujete jarky a časové priepasti. Celé dielo z tohto ohľadu je labyrint. Viac ráz čitateľovi sa zdá, že už bol na tom istom mieste. Všetko dookola mu pripadá známym. Neuvedomuje si však, že sem prišiel z iného smeru a iným východom tiež odíde. A niet v tom labyrinte Ariadninho klbka.

Autor uplatnil vo svojom diele dialektickú metódu. Celú problematiku usporiadal na protiklade českých a slovenských záujmov. Dielo samotné rozdelil na množstvo téz, z ktorých typické sú tieto: "Česko-Slovensko umelým štátom", "Česko-Slovensko nemá existenčnú oprávnenosť", "Odpor väčšiny obyvateľstva proti ob-

nove Česko-Slovenska", atď. Takto stavať problém má tú nevýhodu, že utvrdzuje čitateľa v tom, čo tvrdia naši odporci: že máme český komplex, že sme v zajatí sporov s Čechmi.

2) Filozófia. Dialektika je nielen v priamej protive s metafyzikou, ako povedal Stalin, ale s akoukoľvek zásadou vôbec. Bez toho, aby dostatočne bol poukázal na historické korene našej stredoeurópskej politickej existencie, Ďurčanský robí z nášho národného života predmet ohnivej debaty s Čechmi. Nie žeby v tomto spore českého etatizmu so slovenským etnografickým princípom neodvolával sa na zásady. Čo však jeho knihu robí dialektickou je nedostatok jedinej zásady, ktorej lúče by dávali ideové zameranie celému dielu. Na jednom mieste odvoláva sa na zásadu samourčenia, na Rousseau-a, Mancini-ho, Wilsona, no inde obhajuje kontinuitu Slovenskej republiky, čím sa nemálo podobá advokátovi, ktorý v pravote používa argumentov bez toho, aby si uvedomil, že si vnútorne protirečí. Počína si teda tak isto ako tí ľudia, ktorých kritizuje na str. 965, ktorí "v rozličnom vzťahu dokonca dovolávajú sa vzájomne si odporujúcich princípov".

Týmto spôsobom si počínal Masaryk počas prvej svetovej vojny. V Anglicku, kde bola monarchická tradícia, argumentoval historickou kontinuitou Českého kráľovstva. Vo Francúzsku zas, kde princíp monarchický bol padol ešte v XIX. storočí, odvolával sa na demokratickú zásadu samourčenia. Avšak zásada samourčenia a historický princíp, ktorý v podstate vyjadruje teóriu kontinuity, sú dve inkompatibilné zásady. Jedna pojmove vylučuje druhú. Zásada samourčenia vytryskuje z učenia prirodzeného práva. Na rozdiel od toho teória kontinuity je výmysel právneho pozitivizmu, ktorý je priam poprením prirodzeného práva. Albert Apponyi i Štefan Tisza boli medzinárodne právni pozitivisti tak ako boli Masaryk a Beneš. Ako sme sa proti maďarskému a českému etatizmu dovolávali v minulosti samourčenia a ak r. 1939 vznikol Slovenský štát na tejto zásade, nevidím, že by náš prechod k teórii pozitivistického etatizmu teraz, keď Slovensko stalo sa obeťou medzinárodného komunizmu, posilnil našu argumentáciu alebo politickú pozíciu vôbec. Nikomu by som neradil, aby opustil mravný argument pre argument pozitivistickej dialektiky. Ak zásada samourčenia priam ukazuje na výlučné právo Slovákov na ich územie, teória kontinuity stavia ich do sporu nielen s etatizmom "československým", ale aj uhorským a nepochybne oslabuje ich argumentáciu.

Okrem toho, čo predchádza, teória kontinuity je nerealistická. Fakt je, že Slovenská republika bola okupovaná červenou armádou. Videli sme na vlastné oči a aj Ďurčanský uznáva, že jej inštitúcie boli zničené. Videli sme, ako prišiel mocnejší sused a obrazne rečeno na našom i vlastnom pozemku s cudzou pomocou vybudoval jediný dom, ktorého sa stal výlučným vládcom. Tvrdiť, že náš rozbitý dom stojí právne neporušený, je číra fikcia. Naše právo, ktoré je univerzálnej povahy, nedá sa dobre vyjadriť ani formulou rímskeho vecného práva, známou ako "in integrum restitutio". Je to jednoducho nárok zotročeného národa na slobodu, bez ohľadu na jeho predošlý právny a politický status.

Vysvetlenie, prečo autor urputne háji teóriu kontinuity, môžeme najsť v jeho knihe. V. Gráf uverejnil v časopise "Svět Práce", Praha, zo dňa 16. októbra 1947 článok pod nadpisom "Ďurčanský vede válku a my?". V tomto článku uverejňuje doslovne jednu z inštrukcií Ďurčanského na Slovensko, ktorú policia zachytila a v ktorej bývalý minister zahraničia Slovenskej republiky takto kreslí deje, čo majú prísť: "Niet pochybností, že vojna bude, neistým je len čas, kedy sa tak stane. V tomto konflikte Česko-Slovensko bude spojencom SSSR a Slovenská republika, ktorá neprestala doteraz jestvovať a formálne aj teraz je vo vojne so SSSR, bude spojencom Západu." (Str. 892). Nuž ťažko by bolo prichytiť niekoho pri krajšom "wishful thinking". Teda kontinuita Slovenskej republiky sa hlása nie preto, že by boli pre ňu reálne základy, ale preto, že by bolo dobré, keby pre určitú historickú konjunktúru bola poruke. Táto dômyselná formula by okrem toho umožnila návrat Ďurčanského a bývalého ministra Haššíka ako politikov č. 1 a č. 2 do slovenskej politiky. Skoro by nám bolo pohodlnejšie prijať takéto náhľady, keby to nebolo sebaklamom. Tvrdiť, že Slovenská republika právne existuje, je uspávaním Slovákov v boji o oslobodenie nášho národa budením ilúzií o niečom, čoho niet. Je to číry pragmatizmus.

Z právnej kontinuity Slovenskej republiky prechádza Ďurčanský dôvtipne na

právnu kontinuitu vedenia slovenského zahraničného odboja v exile, ktorý je samozrejme paladiom SOV-u. Na str. 878, keď bol autor zistil, ako boli na konci vojny inštitúcie a orgány Slovenskej republiky zničené, dôvodí pre túto tézu takto: "Cudzou presilou zdeptaný národ nemôže proti tomu povzniesť svoj hlas a tak v smysle § 37, odst. 2. Ústavy Slovenskej republiky Predsedníctvo snemu Slovenskej republiky urobilo opatrenia o dočasnom vedení vládnych vecí. Vedenie toto pripadlo od 1945 Slovenskému akčnému výboru."

Uvedený paragraf a odstavec Ústavy Slovenskej republiky znel doslovne takto: "Ak dôjde k demisii vlády v čase, keď niet prezidenta, rozhodne o demisii vlády a urobí opatrenie o dočasnom vedení vládnych vecí predsedníctvo Snemu."

Nevedno, akou akrobatickou interpretáciou chcú Ďurčanský a Haššík z tejto normy vyviesť záver, že oni, a to každý osobitne, sú konštituční predstavitelia právne existujúcej Slovenskej republiky v exile. Je zrejmé, že § 37 myslel iba na prípad, že by prezident za trvania štátu zomrel alebo bol tak nemocný, že by nemohol vykonávať svoju ústavnú funkciu. No tento paragraf vôbec nespomína, čo sa má stať v prípade, že Slovenský štát stane sa obeťou cudzej okupácie. Situácia, v ktorej je slovenská emigrácia, nebola predvídaná Ústavou. Ani formálne danie sa pod ochranu americkej armády, ktoré dňa 8. mája 1945 podpísal v Kremsmünsteri za slovenskú vládu jej predseda Dr. Štefan Tiso s tromi ministrami a jedným poslancom a ktoré odovzdal Lt. Generálovi Walton A. Walkerovi, nespomína o tom ničoho.

Z toho všetkého zostáva len jediný záver: spoločná túžba Slovákov v emigrácii po slobode má ich priviesť všetkých do jednej organizácie. Keďže žiaden emigrant nemá na čele charizmatického poznačenia o svojej vyvolenosti, nezostáva iné, než dať sa dokopy, utvoriť jednotnú organizáciu a dať jej vedenie, aké dnešná politická situácia vo svete vyžaduje.

3) Obsahová neujasnenosť pojmov. Pre neujasnenosť pojmov autor nemá správny pohľad na vznik Česko-Slovenska. Na str. 769 hovorí, že "predstavitelia Slovenskej Ligy v Amerike, ktorí podpísali Pittsburghskú dohodu, pokiaľ prejavili súhlas so začlenením Slovenska do Česko-Slovenska, neboli legitimovaní pristúpiť ku podobnému kroku. Boli síce oprávnení zaistiť výhody pre Slovensko, neboli však oprávnení zrieknuť sa prirodzeného práva slovenského národa na samostatnosť."

Tento úsudok je komfúzny v dvojakom smere. Predovšetkým, keď Ďurčanský tvrdí, že Česko-Slovensko vzniklo začlenením Slovenska do Česko-Slovenska, dopúšťa sa logického omylu. Ako vieme, Česko-Slovensko vzniklo úniou českých zemí so Slovenskom. Keď ďalej autor tvrdí, že Slovenská Liga vzdala sa Pittsburghskou dohodou práva samourčenia, mýli sa vo vysvetľovaní obsahu tohto práva. Nielen americkí Slováci, ale aj martinskí deklaranti boli 1918 za česko-slovenskú úniu. Táto vôľa nebola nijako v protive s právom samourčenia, ale práve naopak, bola jeho výkonom, a to osobitne na strane Čechov ako na strane Slovákov. Týmto aktom sa však právo samourčenia Slovákov nevyčerpalo, pretože ide o nevzdateľné a nepremlčateľné právo. Keďže potom z dohodnutej únie Česi jednostranne vytvorili centralistický štát, Slováci neboli viazaní ústavou Česko-Slovenska, a teda na základe toho istého samourčovacieho práva, ktoré použili r. 1918, mohli r. 1939 vyhlásiť samostatný štát.

Z podobných rozporov ešte spomeniem ten, čo sa vzťahuje na spôsob, ako sa majú politicky zoskupiť národy Strednej Európy po vylúčení komunizmu z tohto priestoru. Na jednej strane autor zdôrazňuje, že to má byť zoskupenie organické (str. 958). Na druhej strane však tvrdí, že to má byť konfederácia. Organické zoskupenie, ktoré je povahy inštitucionálnej, protiví sa však pojmove konfederácii, ktorá je povahy kontraktuálnej, a teda mechanickej. Tu márne sa usiluje autor rozriešiť kvadratúru kruhu. Alebo bude Stredná Európa spoločenstvom organickým a potom bude federáciou, alebo bude konfederáciou a potom bude závisieť na vôli každého členského štátu, t. j. nebude organickým celkom. Zakiaľ kontraktuálne spoločenstvo sa môže slobodne rozísť, zatiaľ spoločenstvo inštitucionálne, t. j. organické, sa môže len vnútorne reformovať. No nemôže sa rozísť. Z vyslovených náhľadov by sa zdalo, že Ďurčanský je za suverénne štáty, zoskupené v konfede-

rácii. No na strane 979 vyjadruje sa takto: "Pri veľkom technickom pokroku posledných časov uplatňovanie niekdajšej suverenity veľkého počtu europských národov nebude mysliteľné a je neúčelné." Preto nevidíme dôvodu, pre ktorý dosiaľ kritizoval Ďurčanský myšlienku federácie Strednej Európy, ako ju hlása SNRvZ. Toto všetko necháva v čitateľovi dojem, že Ďurčanského stanovisko k otázke Strednej Európy je nie zásadné, ale dialektické.

POLITIK A DIPLOMAT. "Biela kniha" má najväčšie slabiny v oblasti politiky. Z hľadiska slovenského Ďurčanský nebezpečne zužuje politický substrát národa na SOV, poťažne na seba ako jeho predstaviteľ a spol. Verva, s akou autor reklamuje pre seba legitimitu slovenskej reprezentácie v slobodnom svete, hraničí na quijotovský egocentrizmus. Rimania zanechali príslovie: "Artificem commendat opus!" Netreba, aby niekto privracal na seba pozornosť. Jeho činy sú pre neho najlepším odporúčaním. Štátnik je ten, pred ktorým sa masa samočinne rozstúpi. Keď sa dívame na pyramidu, na vrchole ktorej stojí Ďurčanský a rozháňa sa ohnivým mečom ako stredoveký rytier, ktorý sa bije za slovenskú pravdu a spravodlivosť vo svete, budí v nás jeho nekritičnosť v prvom rade pocit ľútosti. Pri základni tej pyramidy, ktorá nemá medzistupňov, našli by sme málo ľudí. Niekoľko osobných priateľov, no žiadne zástupy slovenskej emigrácie. On je zaiste učený a energický muž. No tá energia je elementárna a miesto toho, aby rozkrúcala turbíny nášho odboja, ako by to bolo žiadúce, žiaľ, často ženie vodu na mlyn našich odporcov. Je nielen dôležité v politike vyvinúť energiu, ale vedieť ju transformovať účinne na menšie prúdy a blahodarné vplyvy. Ako ľahšie by sa dalo docieliť zjednotenia emigrácie, keby sa nikto nestaval nad iných, díval sa realisticky prítomnosti zoči-voči a postavil sa na miesto, ktoré mu národný záujem určuje.

Ďurčanského politika, ako sa javí z jeho "Bielej knihy", nemá dostatočnej šírky a veľkodušnosti. Ako diplomat autor nemá grácie. V tomto zmysle je jeho dielo bez psychológie a vtipu. Matéria rozhodne prebíja ducha. I jednotlivé úsudky autora sú tvrdé, hranité, krajne čierne alebo biele. Niet tam životných odtienkov, ani správnych proporcií pri posudzovaní osôb a vecí. Niekedy čitateľ má dojem, že autorove úsudky sú akoby odstredené a že medzi nimi a skutočnosťou je umelá vzdialenosť, ktorá má podčiarnuť apodiktickú "správnosť" autorovho stanoviska.

* * *

Nakoniec prichodí prejaviť poľutovanie, že autor, ktorý vie nemecky, francúzsky, španielsky, taliansky nevydal toto dielo v niektorom z uvedených jazykov. Celý náš doterajší národný problém bol, že sa o nás písalo a rozhodovalo bez nás. Táto kniha by dôkladne splnila svoje poslanie na slobodnom Slovensku, kde by mohla rátať so širokou politicky školenou vrstvou čitateľov. No nemôžeme sa ubrániť dojmu, že jej vydanie slovensky v cudzine je do istej miery kultúrny luxus.

Dr. Jozef A. Mikuš

SLOVENSKÉ REHOLE V AMERIKE. František Hrušovský, Ph.D., člen Slovenského ústavu. Vydal Slovenský ústav pri opátstve sv. Andreja-Svorada, Cleveland, Ohio, 1955. Strán XIII—496. Cena $5.00. Knihu možno objednať: Slovak Institute, 2900 East Boulevard, Cleveland 4, Ohio, USA.

Radostne sa množia slovenské historické práce s námetmi z americko-slovenského života. Zabudnutý, ale životom priamo prekypujúci úsek slovenských dejín kus za kusom dostáva sa na svetlo Božie a veru neraz sme prekvapení, ako bolo možno si takejto dôležitej udalosti alebo osobnosti nevšímať. Každé nové dielo z tohto odboru nám odhaľuje významnú udalosť alebo osobnosť slovenskú. V sérii týchto kníh dostávame teraz do ruky naozaj reprezentačné dielo Dr. Fr. Hrušovského o slovenských reholiach v Amerike.

Dr. Fr. Hrušovský je jedným z tých ľudí, ktorí nemrhajú zbytočnými slovami, ale náležite uvážia každé slovo. Jeho historické práce nie sú rozvláčnymi rozprávkami, v ktorých autor, nevediac toho veľa, usiluje sa prúdom slov nahradiť fakty. Hrušovský je historik s láskou k faktom, vyjadrujúci sa stručne a jasne. Práve preto prekvapil rozsah knihy. Skoro 500 strán o takom malom úseku slovenského

života ,aký na prvý pohľad predstavujú slovenské rehole v Amerike. Človek si položil otázku, čo sa dá na toľkých stranách povedať o deviatich, pomerne mladých slovenských reholiach v Amerike? Ale pri prvom prelistovaní objemnej knihy zisťujeme, že naozaj bolo tu toľko udalostí, osobností, toľko práce, že veru jesto o čom hovoriť i v knihe takéhoto rozsahu.

Hrušovský v úvode svojej knihy hovorí, že "hrdosť, ktorá nemá mravný podklad, je iba prázdnou pýchou a smiešnou namyslenosťou. Naproti tomu sebavedomie, ktoré má pevnú oporu, je prameňom novej sily, ktorá oživuje celé pokolenia a povzbudzuje k činom".

Hrušovského kniha je jedným z tých stĺpov pevnej opory, o ktorú sa môže slovenské sebavedomie v Amerike oprieť, ktoré môže oživovať aj budúce pokolenia.

Prvých 100 strán knihy je venované reholi sv. Benedikta. Hrušovský ide ku koreňom rehole do Talianska, potom opisuje vznik prvých benediktínskych kláštorov na Slovensku, vývoj v Amerike a napokon ako medzi múrami českého opátstva sv. Prokopa v Lisle, Ill., vyklíčilo slovenské semeno a ako sa rozrástlo v mohutný a úrodný strom. Ako vo filme sa striedajú udalosti, najmä ťažké počiatočné práce, a pochodujú pred nami významné osobnosti slovenského katolíckeho života. Hrušovský kreslí ťažkosti, ale dôraz kladie na nadšenie niekoľkých jednotlivcov, ktorí napokon dielo benediktínskej slovenskej rehole aj uskutočňujú. Hrušovský v svojej knihe správne hodnotí aj význam terajšieho opáta Teodora Kojiša, O.S.B., ktorý prejde do slovenských dejín ako jeden z najpoprednejších slovenských veľkňazov.

Druhou rehoľou, ktorá na Slovensku vyorala naozaj hlbokú brázdu, je františkánska. Františkánsku rehoľu často nazývali slovenskou aj doma. Spomedzi všetkých reholí aj v starom Uhorsku bola najslovenskejšou. Hrušovský opisuje, ako zásluhou slovinského františkána Kazimiera Zakrajška a Matúša Jankolu vznikol františkánsky komisariát Najsvätejšeiho Spasiteľa v Amerike.

Ďalších sedem reholí, s ktorých históriou Hrušovský sa zaoberá, sú ženské rehole. Medzi nimi na prvom mieste je jediná slovenská rehoľa Kogregácia sestier sv. Cyrila a Metoda v Danville, Pa. V tejto kapitole sa zaoberá najmä významom vyššej dievčenskej školy v Danville, Pa. Potom opisuje vznik a vývoj týchto slovenských ženských reholí: Kongregácia Milosrdných sestier sv. Vincenta v Perrysville, Pa.; Kongregácia Milosrdných sestier sv. Vincenta v Bedford, Ohio; Provincia školských sestier II. rádu sv. Františka v Bellevue, Pa.; Kongregácia sestier II. rádu sv. Dominika, Oxford, Mich.; Priorát Sedmibolestnej Panny Márie slovenských sestier benediktínok, Tinley Park, Ill.; a Dcéry sv. Františka Assiského, Lacon, Illinois.

Dávno pred rokmi v Osvaldových Literárnych listoch bola rubrika "Pomník zásluhám". Aj táto kniha je naozaj dôstojným a reprezentatívnym pomníkom, a to najskôr práce, potom obetí a z nich vyplývajúcich zásluh.

Nemožno nespomenúť zhodu okolností, že Hrušovského kniha vychádza práve vtedy, keď doma na Slovensku komunisti zlikvidovali kvitnúce rehole mužské i ženské. A zlikvidovali ich vtedy, keď sa v slovenskom slobodnom živote začali rozvíjať, keď si začali budovať najmä stredné školstvo. Keď rodný kmeň doma je ohrozený ohňom krvavého komunizmu, vtedy Hrušovského kniha dokazuje tu v Amerike jeho zdravý štep. Je tu záruka, ak bude treba, v budúcnosti slovenské rehole, ktoré čerpali silu z domova, dajú z tejto sily raz domácim reholiam, lebo veríme, že to, čo je dnes doma, je len epizóda strachu, teroru a biedy, ale po nej znova slovenskú zem ožiari slnce slobody a šťastia.

Hrušovského kniha nám však ukazuje, čo nám ešte chýba. Ak možno toľko zaujímavého a pekného povedať o deviatich reholiach, koľko by sa toho dalo povedať o stovkách osád, o slovenských spolkoch, novinách i o mnohých vynikajúcich jednotlivcoch! Ako počúvame, Hrušovský už pracuje na ďalšom diele, na dejinách slovenských katolíckych farností, ktoré má rozvrhnuté na niekoľko zväzkov.

Mimoriadne cenná je bibliografia tohto Hrušovského diela. Pri jej spracovaní dokázalo sa znovu, aký nedoceniteľný kultúrny význam má práve Slovenský ústav Slovákov.

Konštantín Čulen

SLOVO BOŽIE. Nedeľné úvahy. Rudolf Dilong. Vydal Rev. Ján J. Lach, Whiting, Indiana. Vytlačila kníhtlačiareň Dorrego. Buenos Aires: 1955. Str. 165.

Nemožno povedať, že by slovenská duchovná spisba bola chudobná na úvahy, meditácie. No pomerne veľmi málo vyšlo knižne. Boli uverejňované poväčšnie v dušpastierskych časopisoch a ako homiletická literatúra, určená predovšetkým pre kňazov, slúžila skrze nich aj slovenskej pospolitosti. Keby sme chceli zatriediť tieto Dilongove úvahy do presného slovenského druhu, nemohli by sme ich zadeliť ani medzi kázne, ani medzi homílie. Nie sú ani jedným, ani druhým.

Nie sú kázňami, lebo nesledujú pravidlá posvätného rečníctva. Ale nie sú ani homíliami podľa vzoru cirkevných otcov, lebo nie sú výkladom slova Božieho, ale skôr ozvenami jednotlivých citátov Písma sv. v duši básnikovej. Rozdelené sú podľa nedieľ cirkevného roku. Začínajú adventnou túžbou po Kristovi a končia Jeho druhým príchodom v deň súdu. V tomto širokom časovom rozpätí rozvíja Dilong svoje témy. Rámec úvahy dáva mu šíru slobodu pohybovať sa neviazane v myšlienkovom svete, ktorý môžu inšpirovať evanjeliá jednotlivých nedieľ.

Dilong sa nadchýňa konkrétnymi udalosťami našich čias, ich bolesťami, sklamaniami a nádejami a prináša ich pred Krista, Spasiteľa a Sudcu. Ako Dilongova poézia, i tieto úvahy vyznačujú sa priam hýrivou rozmanitosťou myšlienok, prirovnaní, obrazov, prímerov. Sú to úvahy samotára, ale takého, do ktorého srdca sa vlievajú všetky potoky žiaľu jeho bratov. Jóbovská odvážnosť otázok, ale aj jóbovská pokora. ktorá končí v modlitbe. Ľudsky úprimnej a dojímavej. Savonarolské hrmenie strieda sa s teplým súcitom a kvetnatá výrečnosť s jednoduchou rečou modliaceho sa dieťaťa. V týchto úvahách hovorí človek, ktorý preciťuje tragédiu svojej doby a volá svojich blúdiacich bratov späť na cesty spasenia. Proti pýche tohto storočia kladie kresťanskú pokoru a proti sebectvu lásku Kristovu.

Kto by očakával od Dilonga len suché duchovné úvahy, mýlila by ho všetka tá poézia, ktorou sú opradené; všetok ten vesmír kvitnúci a krásny, ktorý sa hrnie do myšlienok a často ich úplne zaplavuje. Duchovný spisovateľ, ktorý chce komunikovať svoje myšlienky iným, musí sa prísne držať svojho predmetu, a keď chce, aby ho čitateľ mohol sledovať, môže robiť len také kroky, aby ten, kto chce za ním, stačil so svojím dychom a so svojím krokom. V tomto ohľade Dilong často zabúda na svojho čitateľa a dáva sa uniesť svojím vzrušením. Počiatočná triezvosť a jednoduchosť úvahy mení sa mu často v gejzír obrazov a metafór; básnickým spôsobom, teda víziou a nie diskurzívnym postupom spája ďaleké kategógie a máte dojem, že čítate nie úvahu, ale báseň, rozpísanú v próze. To napokon len dokazuje, že skutočný básnik nemôže sa zbaviť sám seba, že jeho pohľad na svet a na jeho problémy je jeho, zodpovedajúci jeho naturelu. Lyrická skratka, poetická zhustenosť je silou poézie, ale môže byť slabinou prózy.

Keďže spisovatelia nepíšu svoje knihy pre anjelov, ale pre ľudí, vynára sa zrejme otázka zrozumiteľnosti a nezrozumiteľnosti diela. Najmä pri úvahách. Možno sa pýtať, či priemerný človek dnešných čias môže sledovať básnika-kazateľa do jeho sublimných výšok a zostupovať s ním do pološerých hĺbok; či pri predstavovaní základných právd viery, Evanjelia treba sa držať iba každodenných zrozumiteľných slov, alebo či je na mieste aj posvätná výrečnosť a jej sprievodkyňa poézia. Ale keď čítame dnes latinské homílie svätých otcov, nevdojak sa tiež pýtame, či kresťanská pospolitosť mohla sledovať ich hĺbku. Ale vari hej, lebo svätí kazatelia kresťanského staroveku i stredoveku neboli by zaiste kázali len tak do vetra, ponad hlavy svojich poslucháčov. I dnešné skúsenosti s pospolitým ľudom potvrdzujú, že krásne podanie náboženských právd nielen že ich nemýli, ale že ho radi majú. Zrejme, že nesmie ísť o prázdnu rétoriku, o čačky-bačky rečníctva, ktoré dunia prázdnotou. Ale výrečnosť, z ktorej srší duch, oheň a váha posvätnej pravdy. Sv. Hilár z Poitiersu bol povedal, že banálny štýl je hriechom. V tomto zmysle sa Dilong hriechu nedopustil.

Dilongove úvahy sú prínosom do slovenskej duchovnej spisby. Každý, kto má rad pravdy Evanjelia a sviežosť básnického slova, bude ich čítať s pôžitkom. No nadpis knihy je trochu náročný. Nie je to vlastne slovo Božie. Je to slovo básnika Rudolfa Dilonga na citáty slova Božieho. Slovo originálne, prežité a zasahujúce.

Mikuláš Šprinc

MODLITBY V PUTÁCH. Zostavil a vydal Dr. Imrich Kružliak. Mníchov: Akademischer Verlag Dr. Peter Belej, 1955. Str. 82.

Sú knihy, ku ktorým treba pristupovať s pietou, lebo presahujú čisto literárny rámec a sú skôr dokumentami o položení človeka, o ľudskej bolesti a ľudskom hrdinstve, než proste jednotkami slovesnej produkcie. Takou knižkou sú aj Modlitby v putách, ktoré podľa slov zostavovateľa sú "básnickým výkrikom nášho zotročeného domova. Všetky tieto básne boli napísané v komunistických žaláruch na Slovensku. Často potme, v studených celách, na kus papieru, ktorý sa dostal do rúk väzňov nedovoleným spôsobom. Často v strachu pred väzenskými dozorcami... Je to po prvý raz, čo exil niektorého národa vydáva zbierku básní prepašovaných priamo zo žalára... ako autentický dôkaz o tom, ako myslí a cíti komunistami žalárovaný slovenský básnik." A ako by to nestačilo, na obálke je fotokópia listu, ktorý poslal príbuzným istý na smrť odsúdený politický väzeň deň pred svojou popravou. Je pochopiteľné, keď podobné dielo vyvoláva ipso facto záujem mimoestetický a keď jeho miesto v slovenskej spoločnosti nemožno určovať literárnymi meradlami, čo, pravda, neznamená, že ide o básne bez estetických kvalít.

Čo je "odkaz" a čo je základný tón Modlitieb v putách? Odkaz je vytrvať a pretrvať, nezradiť ani v najmenšom vernosť k Bohu. Táto myšlienka sa vracia v rozličných obmenách, pričom niektoré sú didakticko-kazateľské, iné existenčné (touto myšlienkou interpretuje totiž básnik svoje existenčné momenty). Po tejto stránke je zbierka otriasajúcim dokladom vznešenosti a ľudskej veľkosti jej tvorcov.

No rovnako dôležité je všimnúť si základného tónu, čiže kľúčového postoja Modlitieb, a to tak vo vzťahu k samej poézii ako i vo vzťahu k čitateľovi (k spoločnosti). Zdá sa nám, že tvorcovia tejto zbierky začínajú celkom novú epochu: poézia tu už nie je nástrojom národného boja, nie je ani samoúčelným estetizovaním, nie je dokonca ani prostriedkom individuálneho prejavu. Je to skôr poézia skromná voči sebe, bez pretencií. Obracia sa na čitateľa len preto, aby ho potešila. (V monológoch potešuje zas básnik sám seba, no ide o vecne podobnú fikciu poézie.) Preto najčastejší typ básní v tejto zbierke predstavujú rozhovory, modlitby a listy. Opis osobnej tragiky je zriedkavý: ide zrejme o bolesť takú hlbokú, že ju básnici nechcú vystavovať na obdiv. "Improvizácia", jedna z najkrajších básní Modlitieb, patrí do tejto skupiny. Všimnime si, ako je osobná tragika básnika iba letmo nadhodená, pozbavená patosu, zhrnutá v suché konštatovanie:

"Z tejto cely z týchto mreží / nevidieť lúk mesta veží Tu sa duše smútok zhostí / z potrhanej minulosti / Topoľa kus iba trčí... a keď vietor tuhšie zduje / divý holub preletuje / Vnútri vždy len bledé tváre / ako oceľ v jasnej žiare. / Tu sme tichí, zabudnutí / do ciel a do mreží skutí" (str. 12).

Náročná kritika by nejednej básni mohla vyčítať to i ono, lenže, ako sme spomenuli, tu ide o hodnoty vyššie než nároky akejkoľvek kritiky. Uvedomme si dobre niekoľko základných skutočností: Tieto básne napísali ľudia bez slobody, hladní, zbavení všetkého, čo je v živote krásne a hrejivé, ba zbavení aj dobrého papiera na písanie; medzníky medzi jednotlivými básňami tvoria popravy spoluväzňov; nejeden z týchto básnikov písal v horšej situácii ako Jób — a s väčšou trpezlivosťou. Preto sú Modlitby v putách autentickým dokumentom veľkej bolesti a strašného poníženia nášho národa, zároveň však i ľudskej veľkosti jeho básnikov.

Dr. Imrich Kružliak urobil záslužný skutok vydaním tejto neobyčajnej zbierky.

Karol Strmeň

Ludvík Němec. CHURCH AND STATE IN CZECHO-SLOVAKIA. Vantage Press, Inc., New York: 1955.

Rev. Ludvík Němec sa dôkladne pripravil na napísanie knihy Church and State in Czechoslovakia (Cirkev a štát v Československu). Preštudoval veľa kníh, článkov a nepublikovaných dokumentov, ktoré sa týkajú predmetu, a starostlivo ich vo svojej knihe zaznačil. Svoje dielo položil Rev. Němec na širokú historickú a teologickú bázu.

Konflikt medzi Cirkvou a štátom zakladá sa podľa Rev. Němca spravidla na tom, že svetská vrchnosť nechce uznať, že Cirkev je dokonalá, Bohom založená a od svetskej moci neodvislá spoločnosť. V prvej časti knihy (str. 3-61) objahňuje autor s bohatou teologickou erudíciou tieto princípy.

V druhej časti (str. 65-174) podáva autor na historickej a psychologickej základni postoj českého človeka a národa k Cirkvi. Vychádza z husitizmu, ktorý zasiahol hlboko do českých dejín i do duše českého človeka. Na husitskom základe ľahko sa ujal v Čechách nemecký protestantizmus. I keď v dobe pobělohorskej Česi rekatolizovali, v XIX. storočí, v dobe národného prebudenia, mnohí Česi pod vplyvom Palackého a Masaryka vracajú sa k husitskému duchu. Tohto ducha vniesli Česi po roku 1918 do novozriadeného Česko-Slovenska. Cirkev, najmä v prvých rokoch nového štátu, musela krvopotne bojovať o svoje práva a svoju existenciu. Na tomto duchu vznikla roku 1920 tzv. československá (neodvislá) cirkev. I pri postoji Čechov ku komunizmu v súčasnej dobe mal husitský duch svoj zástoj.

O komunistickom infiltrovaní a ovládnutí Česko-Slovenska a o dnešnom utrpení Cirkvi v Česko-Slovensku hovorí Rev. Němec v tretej časti svojej knihy (str. 177-449).

Podľa Rev. Němca českí katolíci získali si mimoriadne zásluhy, keď sa za nemeckej okupácie (1939-1945) postavili proti nacistom, a v očiach národa sa úplne rehabilitovali. Po roku 1945 zapojili sa do politického života ako významná politická strana. Pod vedením biskupov, menovite výbojného arcibiskupa Dr. J. Berana, bránili sa proti komunistickým mocenským zámerom. No pri zoskupení politických strán v národnom fronte, ovládanom komunistami, a pri zámernej spolupráci socialistických strán s komunistami, obrana demokratických práv a náboženskej slobody bola čoraz ťažšia a Česko-Slovensko rútilo sa do úplného područia komunistov.

Tretia časť svojím rozsahom i autorovým zameraním je jadrom knihy. Tu zhrnul autor najviac dokumentárneho materiálu, ktorý zvyčajne cituje v plnom znení. Vykonal tým veľmi záslužnú prácu. Jeho práca bola by však ešte záslužnejšia, keby bohatý dokumentárny materiál jasnejšie roztriedil, zhodnotil a vzládnul.

Slovenský čitateľ má ku knihe Rev. Němca i námietky zásadnejšieho rázu. Slováci sú Rev. Němcovi "bratská vetev českého národa na Slovensku" (str. 120). Pri takomto predpoklade je pochopiteľné, že autor sa takmer ani nedotkol slovenskej problematiky. Iba kde-tu spomenie slovenské meno, ale je to vždy akoby prilepené, nesúrodné, nezapadajúce do myšlienkového procesu pisateľa. A ani to nemohlo byť inak v diele, ktoré sa opiera o historické pozadie českého národa. Husitizmus, hnutie "Preč od Ríma", schizmatická Československá cirkev a podobné prestrelky Čechov do duše slovenského národa nezasiahli

Na Slovensku zasiahla komunistická okupácia, ale i tu protikomunistická reakcia Slovákov je rozdielna, ďaleko živelnejšia než u Čechov. Slováci hlasovali vo voľbách roku 1946 protikomunisticky, roku 1947 bola na Slovensku široko organizovaná protikomunistická akcia, tzv. protištátne sprisahanie, v súvislosti s tzv. Katolíckou akciou roku 1949 slovenskí katolíci bránili so zbraňou v ruke svojich kňazov. Tieto skutočnosti mali byť v knihe zaznačené na slovenskom štíte.

Rev. Němec objektívne posvietil na protikatolícku zaujatosť T. G. Masaryka, na protikatolícke výčiny v prvej Česko-Slovenskej republike a na kolaborantstvo českých politických strán s komunistami po roku 1945. Tým povedal odvážne to, o čom ľudia v českom tábore neradi hovoria a píšu tu v slobodnom svete. Americkí čitatelia dozvedia sa po tejto stránke z knihy Rev. Němca veľa nových vecí.

Žiadalo by sa, aby Rev. Němec s takou istou vecnosťou objasnil vo svojej knihe i slovenskú otázku, keď si podľa nadpisu svojej knihy uvzal hovoriť aj o slovenských veciach.

Keby Rev. Němec chcel objasniť psychologické pozadie postoja slovenského človeka voči komunizmu s takou serióznosťou, ako to robí u českého človeka, musel by analogicky začrieť do slovenskej histórie, ktorá je úplne odlišná od histórie českej. To by však vyžadovalo nového diela, aspoň tak obsiahleho, ako je kniha Church and State in Czechoslovakia. Rev. Němec sa slovenskej otázky takmer nedotýka, a istotne by v záujme svojej knihy zrobil lepšie, keby túto skutočnosť vyjadril i v nadpise knihy.

T. J. Zúbek

MOST

ROČNÍK (VOL.) II. 1955

OBSAH

List redaktorovi. J. C. Hronský 1

ŠTÚDIE.

Komunistická škola na Slovensku. ThDr. T. Z. Zúbek, OFM 145
Literárno-buditeľské dielo Štefana Furdeka. Dr. Jozef Paučo 106
Nepoškvrnená v literatúre a v umení na Slovensku. Dr. Štefan Náhalka 161
Papiniho diabológia. Dr. Štefan Polakovič 13
Vplyv marxizmu na zákonodarstvo ČSR v rokoch 1945-1948. Dr. G. A. Tomanov 97
Železné kruhy slovenskosti. Dr. Jozef A. Mikuš 6

ČLÁNKY.

Ešte "Železné kruhy slovenskosti". Dr. Jozef A. Mikuš 119
Kniha kníh v slovenskej kultúre. Dr. Štefan Náhalka 30
Na okraj "Železných kruhov slovenskosti". Dr. Jozef Kirschbaum 72
Pamiatke Dr. Jozefa Špirku. Dr. František Hrušovský 28
Pamiatke Štefana Paličkára. Mikuláš Šprinc 124
Slovenský ústav v Clevelande. Dr. František Hrušovský 54
V spoločnosti Igina Giordaniho. Dr. Ernest Žatko 79
Zomrel P. Celestín Lepáček, OFM. B. Št. Buc 176

PRÓZA.

Album. Pavol Hrtus Jurina 155
Dláždice. Pavol Hrtus Jurina 22
Majstri kati. Draga Divínska 113
Ujo Faraguľa. J. Pazdera 63

BÁSNE.

A vo mne žiješ. Fero Zobor 71
Balada o zatvorenom básnikovi. Karol Strmeň 2
Básnik. Anton Murín 159
Dozrievanie v bolesti. Fero Zobor 154
Katakomby. Rudolf Dilong 11
Kto sa dnes rodí. Miloš K. Mlynarovič 103
Na ostrí. Mikuláš Šprinc 78
Na stráži v Bad Aiblingu. Jožo Zvonár Tieň 113
Nespieva zeleň vlasti. Anna Gromová 62
Obraz sa trhá. Mikuláš Šprinc 78
Ozvena liptáckej piesne. Miloš K. Mlynarovič 118
Piemont. Jozef Vagovič 70
Poludnie. Karol Strmeň 5
Príhovor k zúfalej. Jožo Zvonár Tieň 123

Sestra luna. Miloš K. Mlynarovič ... 117
Siatba. Mikuláš Šprinc ... 77
Sonet. Ľudo Bešeňovský ... 12
Spev o Judášovi. Miloš K. Mlynarovič ... 76
Tak často. Ján Pavlo ... 160
Uľava. Ľudo Bešeňovský ... 160
Utečenec Amerikánom. Andrej Gemerský ... 69
Z nových básní. Karol Strmeň ... 104
Z poézie Paula Claudela. Karol Strmeň ... 51

POZNÁMKY.

Básnik, či plebej? Ján Tesárik ... 126
Hrdinovia a konflikty v socialistickom realizme. jt. ... 87
Hudba na dnešnom Slovensku. —r— ... 180
Kavky a škorce. Karol Strmeň ... 40
Literatúra poslušná a slúžiaca Fero Zobor ... 36
Myšlienka samostatnosti v slovenskej minulosti. Jozef Kirschbaum ... 129
Slovenská národná galéria v Bratislave. Elena Hronová ... 88
Slovo o divadlách na Slovensku. Andrej Gemerský ... 83
Štúrovci pod červenou lupou. —r— ... 179
Túžba po pravde, alebo boj o čitateľa? Fero Zobor ... 177
Zárobková emigrácia a kultúra ... 86

KNIHY.

Biela kniha. (Dr. F. Ďurčanský). Dr. J. A. Mikuš ... 182
Church and State in Czechoslovakia. (Ludvík Němec). T. J. Zúbek ... 189
False Freedom. (Edward L. Delaney). Jozef Mikuš ... 90
Harvard Slavic Studies. (H. G. Hunt, Ed.). J. Kirschbaum ... 92
Janko Slovenský. (Konštantín Čulen). Jozef Paučo ... 41
Kalendár Jednota. (Filip A. Hrobák, red.). mš ... 47
Kreuzweg der katholischen Kirche in der Slowakei. F. Hrušovský ... 89
Kvietky. (Zuzka Oravská). Karol Strmeň ... 89
La Slovaquie dans le drame de l'Europe. (Joseph A. Mikuš). J. Kirschbaum 134
Literárny Almanach Slovákov v Amerike. (Ján Okáľ, red.). mš ... 46
Map of Slovakia ... 140
Matka krásneho milovania. (Mikuláš Šprinc). T. Zúbek ... 42
Modlitby v putách. (Imrich Kružliak, red.). K. Strmeň ... 189
Na vrchu nádeje. (Rudolf Dilong). Karol Strmeň ... 138
Slovenské rehole. (Dr. F. Hrušovský). Konštantín Čulen ... 186
Slovo Božie. (Rudolf Dilong). Mikulš Šprinc ... 188
Štefan Furdek a slovenské prisťahovalectvo (Jozef Paučo). J. N. ... 136
The Deliverance of Sister Cecilia. (William Brinkley). F. Hrušovský ... 44
The International Aspect of the Slovak Question. (Ferdinand Ďurčanský). jk 46
The Multinational Empire. (Robert A. Kann). J. Kirschbaum ... 92
Wer war Matúš Černák? F. Hrušovský ... 135
Za svetlom. (Rudolf Dilong). Karol Strmeň ... 42

Slovenská kniha je živiteľkou slovenského ducha

Mikuláš Šprinc (red.). SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Strán X—253. Viaz., 8 celostranových fotografií. $3.00

Je to zborník štúdií o vzniku o vývine Slovenskej republiky, vydaný z príležitosti 10. výročia jej trvania. Prispeli doň poprední slovenskí politikovia, spisovatelia, básnici a kultúrni pracovníci; ako Karol Sidor, Dr. František Hrušovský, Dr. Jozef Kirschbaum, Dr. Jozef Cieker, Konštantín Čulen, Dr. Ján Gleiman, J. C. Hronský, Rudolf Dilong, Ján Okáľ, Karol Strmeň, Ľudo Bešeňovský, Dr. Peter P. Hletko, Filip A. Hrobák, Msgr. František J. Duboš a iní. Toto graficky luxusne vybavené dielo obsahuje cenný historický materiál o Slovenskej republike. Napísali ho ľudia, ktorí stáli nielen pri kolíske Slovenského štátu, ale ho aj budovali. Táto reprezentačná kniha nemala by chýbať ani v jednej kultúrnej slovenskej rodine.

PRÁVO SLOVÁKOV NA SAMOSTATNOSŤ VO SVETLE DOKUMENTOV. Sväzok prvý: BIELA KNIHA. Spracoval prof. Dr. Ferdinand Ďurčanský. Za redakcie Dr. Stanislava Mečiara. Vydal Slovenský oslobodzujúci výbor a vytlačila tlačiareň "Dorrego". Buenos Aires, Argentína: 1954. Str. 996. $10.00

Doteraz najúplnejšie dokumentované dejiny boja Slovákov za štátnu samostatnosť. Množstvo materiálu spracovaného za deväť rokov. Toto obdivuhodné politické dielo zadováži si každý, kto chce mať naporúdzi pramene, dokazujúce neodškriepiteľné právo Slovákov na samostatnosť.

Miloš K. Mlynarovič. VTÁČENCE VO VÍCHRICI. Román zo života amerických Slovákov; ich boj s cudzím prostredím, ich pády a víťazstvá. Dejiny Ku-klux-klanizmu a jeho odzrkadlenie sa v živote jednoduchých ľudí, z ktorých mnohí stali sa jeho obeťami. Tématika tohto románu je jedinečná v slovenskej literatúre. $3.00

Štefan Polakovič. NA PRELOME DVOCH OBDOBÍ. Sú to filozofické štúdie o poslaní slovenského pokolenia, ktoré musí dnes žiť v exile, a ktorého úlohou je starať sa o zodpovedné stvárňovanie slovenského života v budúcnosti. Minulosť, prítomnosť a budúcnosť Slovenska je ústrednou témou týchto úvah, ktoré charakterizuje filozofická precíznosť, pravdivosť stanoviska a dôslednosť v uskutočňovaní zdôraznených princípov.

Dr. Henrich Bartek. NOVÝ SLOVENSKÝ PRAVOPIS. Filologické zdôvodnenie, prečo zahraniční Slováci majú písať novým pravopisom s vylúčením rusizmov a bohemizmov zo slovenského slovníka. $1.00

Ak chcete, aby za hranicami Slovenska vychádzali nové knihy slobodnej slovenskej kultúry, musíte zakupovať tie, ktoré už vyšli. I keď ste ďaleko od svojej slovenskej vlasti, nezabúdajte, že iba dobrá slovenská kniha bude udržovať vo vás a vo vašich deťoch túžbu vidieť raz Slovensko slobodné, vyžívajúce sa naplno vo svojom nezávislom Slovenskom štáte.

Ak chcete mať vo svojej knižnici dobrú a spoľahlivú slovenskú knihu, obráťte sa na administráciu Mostu: 2006 Schrage Avenue, Whiting, Indiana, USA.